

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

“Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση”

Αθήνα, 22 Νοεμβρίου 2004

Διαδικασία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος ανέλαβε την έκδοση Γνώμης Πρωτοβουλίας με θέμα «Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση», με βάση το άρθρο 4 του Νόμου 2232/1994, σύμφωνα με το οποίο «η Ο.Κ.Ε. μπορεί με δική της πρωτοβουλία να εκφράζει Γνώμη και για άλλα θέματα κοινωνικοοικονομικής πολιτικής».

Η σχετική απόφαση ελήφθη από την Εκτελεστική Επιτροπή της Ο.Κ.Ε. και ορίστηκε Επιτροπή Εργασίας, αποτελούμενη από την **κα Ρένα Κουμάντου** και τους **κ.κ. Χρήστο Γκοτσόπουλο, Κωνσταντίνο Παπαντωνίου, Στέφανο Λαιμό και Νικόλαο Λιόλιο**. Πρόεδρος της Επιτροπής Εργασίας ορίστηκε ο κ. **Νικόλαος Λιόλιος**. Στην Επιτροπή συμμετείχαν επίσης ως εμπειρογνώμονες η **κα Φανή Μαγκανάρη** και ο κ. **Πέ-**

τρος Λινάρδος-Ρυλμόν. Επίσης στο αρχικό στάδιο της Γνώμης συνεργάστηκε ο **κ. Αντώνης Τορτοπίδης**. Τον επιστημονικό συντονισμό του έργου της Επιτροπής είχε η **Δρ Αφροδίτη Μακρυγιάννη**, Επιστημονική Συνεργάτις της Ο.Κ.Ε. Στο αρχικό στάδιο της Γνώμης τον συντονισμό είχε η διοικητική υπάλληλος της Ο.Κ.Ε. **κα Δέσποινα Σαρρή**.

Η Ομάδα Εργασίας ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε 4 συνεδριάσεις. Η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στη συνεδρίαση της **16^{ης} Νοεμβρίου 2004**. Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., στην οποία εισηγητής ήταν ο **κ. Χαράλαμπος Κεφάλας**, αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίαση της 22ας Νοεμβρίου 2004, διατύπωσε την **υπ' αριθμ. 117** Γνώμη της.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι αναδιαρθρώσεις του παραγωγικού συστήματος οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο παγκόσμιο επίπεδο στη βάση των νέων τεχνολογιών, της έντασης του ανταγωνισμού και της διεθνοποίησης των αγορών διαμορφώνουν το πλαίσιο στο οποίο καλείται να λειτουργήσει ανταγωνιστικά η ελληνική οικονομία και εμμέσως και η ελληνική αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης η στρατηγική της ανταγωνιστικότητας συνδέεται στενά με την οικονομία της «γνώσης» και με την ποιότητα της εργασίας η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου.

Η επίτευξη της ανταγωνιστικότητας που στηρίζεται στην ποιοτική διάσταση του παραγωγικού συστήματος οδηγεί στη δημιουργία ποιοτικών και βιώσιμων θέσεων απασχόλησης, καθώς η διαδικασία βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας είναι άμεσα συνυφασμένη με τη στροφή από τη χρήση χαμηλού κόστους εργασίας στη χρήση ανθρώπινου δυναμικού υψηλών προσόντων και ικανοτήτων. Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη λειτουργία μιας επιχείρησης, η παραγωγή καινοτομίας και η τεχνολογική εξέλιξη, που αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες παραγωγικότητας, ανταγωνιστικότητας, κερδοφορίας, οικονομικής μεγέθυνσης και αυξημένης απασχόλησης, απαιτούν την ύπαρξη εργατικού δυναμικού εξοπλισμένου με νέες γνώσεις. Ταυτόχρονα υψηλής ειδίκευσης ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί ευνοϊκό παράγοντα για νέες επενδύσεις έντασης κεφαλαίου προσανατολι-

σμένες στην ποιότητα και όχι στο κόστος της εργασίας.

Η Ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια με ρυθμούς υψηλότερους των υπολοίπων χωρών της Ε.Ε. Η βελτίωση της μακροοικονομικής σταθερότητας και το κλίμα εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε λόγω της ένταξης της χώρας στη ζώνη του ευρώ οδήγησε σε σημαντική αύξηση της εγχώριας ζήτησης και συγκεκριμένα σε αύξηση τόσο της ιδιωτικής κατανάλωσης, όσο και των ιδιωτικών επενδύσεων. Θετικά επίσης την εξέλιξη του ΑΕΠ επηρέασε η εισροή κεφαλαίων από τα ΚΠΣ, καθώς και οι επενδύσεις σε κατασκευαστικά έργα ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων.

Είναι προφανές ότι ορισμένοι από τους προαναφερόμενους παράγοντες είναι συγκυριακοί, όπως επίσης ότι παρά τους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής δραστηριότητας δεν σημειώθηκε πρόοδος στα δύο βασικά διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας και συγκεκριμένα στη διεθνή ανταγωνιστικότητα και στις δημοσιονομικές ανισορροπίες.

Απαιτείται, λοιπόν, να αναζητηθούν οι παράγοντες που θα θέσουν τις βάσεις για τη σταθερή ανάπτυξη της χώρας και θα στηρίξουν την τόνωση της ανταγωνιστικότητάς της σε μακροχρόνια προοπτική. Ασφαλώς, η βελτίωση της ανταγωνιστικής ικανότητας της χώρας, που θα καθορίσει τη μελλοντική πορεία ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας και τη σύγκλισή της με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώ-ζώνης, θα είναι ουσιαστική μόνο αν επιτευχθεί σε συνδυασμό με τη συ-

νοχή των περιφερειών, την αύξηση της απασχόλησης και την άνοδο του επιπέδου διαβίωσης όλων των πολιτών.

Η παρέμβαση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με την έκδοση Γνώμης Πρωτοβουλίας στο θέμα της Ανταγωνιστικότητας και των επιπτώσεών της στην Απασχόληση έχει ως πρωταρχικό στόχο την

όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση του συνόλου των πολιτών στην αναγκαιότητα να καταστεί η χώρα ανταγωνιστική στο νέο συνεχώς μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον και να εξασφαλίσει το δικό της μερίδιο στην ανακατανομή του πλούτου και της εργασίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1. Ενωσιολογικές Προσεγγίσεις της Ανταγωνιστικότητας

Η συζήτηση σχετικά με την ανταγωνιστικότητα άρχισε να κλιμακώνεται από τα μέσα της δεκαετίας του '80 ως συνέπεια της παγκοσμιοποίησης των αγορών και της έντασης του ανταγωνισμού. Παρά όμως τη μακροχρόνια ενασχόληση με τα θέματα της ανταγωνιστικότητας δεν υπάρχει μέχρι σήμερα ένας γενικά αποδεκτός ορισμός της.

Είναι προφανές ότι η έννοια της ανταγωνιστικότητας άπτεται της λειτουργίας τόσο των μεμονωμένων επιχειρήσεων και των παραγωγικών κλάδων, όσο και των εθνικών οικονομιών. Οι διασυνδέσεις ανάμεσα στην επιχειρηματική και την εθνική ανταγωνιστικότητα είναι άμεσες. Η ανταγωνιστικότητα των διαφόρων κρατών αποτελεί έκφραση του δυναμισμού των εγχώριων επιχειρήσεων και της ικανότητάς τους να επενδύουν και να καινοτομούν, του επιπέδου του γραφειοκρατικού συστήματος, καθώς και της συνθέσεως και της αποδοτικότητας των δημόσιων επιχειρήσεων. Η εθνική ανταγωνιστικότητα όμως διαχωρίζεται στη συνέχεια καθώς ο ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών διαφέρει σημαντικά από τον ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων: «.....Η ουσιώδης διαφορά μεταξύ χωρών και επιχειρήσεων

έγκειται στην ύπαρξη ή μη σαφώς προσδιορισμένου κατώτατου ορίου στα αποτελέσματα της λειτουργίας τους. Μία μη ανταγωνιστική επιχείρηση δεν μπορεί να επιβιώσει στην αγορά, ενδεχόμενο που δεν υφίσταται για μία χώρα καθώς δεν υπάρχει σαφώς προσδιορισμένο κατώτατο όριο για τις εθνικές επιδόσεις»¹.

Σημαντική επίσης είναι και η σύνδεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας με το επίπεδο κοινωνικής ευημερίας μίας χώρας. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ανταγωνιστικότητα είναι «... ο βαθμός στον οποίο ένα έθνος μπορεί υπό συνθήκες ελεύθερου εμπορίου και ανταγωνιστικών αγορών να παράγει αγαθά και υπηρεσίες που να πληρούν τις απαιτήσεις των διεθνών αγορών, ενώ ταυτόχρονα να διατηρεί και να διευρύνει μακροπρόθεσμα τα εισοδήματα των πολιτών του».

Η έννοια της εθνικής ανταγωνιστικότητας υπογραμμίζεται ακόμη περαιτέρω από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή² σύμφωνα με την οποία μια χώρα είναι ανταγωνιστική όταν:

- Πρώτον, η παραγωγικότητά της αυξάνεται με ρυθμό παρόμοιο ή ταχύτερο από τον αντίστοιχο των κυριότερων ανταγωνιστών της στο διεθνές εμπόριο με παρόμοιο επίπεδο ανάπτυξης.

1. Γ. Καλογήρου, *Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές Αναζητήσεις και Στρατηγικές Απαντήσεις*, σελ. 63-95, *Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 1998.

2. *Ευρωπαϊκή Επιτροπή, European Economy, No 63/1997.*

- Δεύτερον, διατηρεί τις εξωτερικές της ισορροπίες μέσα σε συνθήκες ανοικτής οικονομίας.

- Τρίτον, διατηρεί την απασχόλησή της σε υψηλά επίπεδα.

Τέλος, ιδιαίτερα ευρύς είναι ο ορισμός της εθνικής ανταγωνιστικότητας που υιοθετείται από το Ελληνικό Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης, καθώς το μοντέλο της ανταγωνιστικής οικονομίας εμπεριέχει τις αρχές της αειφόρου και βιώσιμης ανάπτυξης με προτεραιότητες την κοινωνική συνοχή και την περιβαλλοντική προστασία³.

Οι διαφορετικές κατά καιρούς προσεγγίσεις της ανταγωνιστικότητας και η δυσκολία διαχωρισμού που την διακρίνει από τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται έχουν σαν αποτέλεσμα την χρήση πολυάριθμων και ετερόκλητων δεικτών για την αξιολόγηση της. Στο βαθμό που η ανταγωνιστικότητα μίας οικονομίας συσχετίζεται με το επίπεδο ευημερίας των πολιτών της η βελτίωση της συνδέεται με την βελτίωση ενός ή συνόλου δεικτών ευημερίας της χώρας τόσο διαχρονικά όσο και συγκριτικά με άλλες χώρες.

Η παραγωγικότητα θεωρείται ως ένας από τους βασικότερους δείκτες μέτρησης της ανταγωνιστικότητας. Μια αποτίμηση όμως της ανταγωνιστικότητας επικεντρωμένη στην αύξηση της παραγωγικότητας κρίνεται ως μη ολοκληρωμένη. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. «...η ανταγωνιστικότητα προϋποθέτει ιδιαιτέρως την παραγωγικότητα, αλλά η ανταγωνιστικότητα και η παραγωγικότητα είναι διαφορετικά θέματα. Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να θεωρηθεί ως ο συνδυασμός ανταγωνιστικών τιμών, που επιτυγχάνονται με την αύξηση της παραγωγικότητας, και ανταγωνιστικών χαρακτηριστικών που δεν σχετίζονται με το κόστος»⁴.

Ως προσδιοριστικοί επίσης παράγοντες της ανταγωνιστικότητας αναφέρονται οι ανθρώπινοι πόροι, η τεχνολογία και η καινοτομία⁵, οι οικονομίες μοναδιαίου κόστους⁶ και οι υλικές και άυλες υποδομές. Οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν σε ένα μακροοικονομικό περιβάλλον και σε ένα θεσμικό πλαίσιο που με τη σειρά τους επηρεάζουν άμεσα το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας: η μακροοικονομική πολιτική σε μακροχρόνιο ορίζοντα καθορίζει τη διάρθρωση της παραγωγικής βάσης της οικονομίας⁷, ενώ το θεσμικό

3. Σύμφωνα με το ΕΣΑΑ η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην «...ικανότητα διατήρησης και βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της χώρας-αναβάθμισης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ενίσχυσης της απασχόλησης και της πραγματικής συνοχής, της περιβαλλοντικής προστασίας και αναβάθμισης, της διαρκούς βελτίωσης της παραγωγικότητας-υπό συνθήκες παγκοσμιοποίησης», Υπουργείο Ανάπτυξης, 2004, Ετήσια Εκθεση Ανταγωνιστικότητας 2003.

4. Βλ. σελ. 3 της Γνωμοδότησης της Ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. σχετικά με την «Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – Παραγωγικότητα: το κλειδί για την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών οικονομιών και επιχειρήσεων». CES 1370/2002.

5. Η καινοτομία αναφέρεται σε οτιδήποτε νέο, δηλαδή νέες ιδέες, νέα προϊόντα, νέες μέθοδοι παραγωγής, νέα μορφές οργάνωσης και διαχείρισης ανθρώπινων πόρων.

6. Οι οικονομίες μοναδιαίου κόστους αναφέρονται στις οικονομίες κλίμακας, φάσματος, μεγέθυνσης, εκμάθησης, χρόνου καθώς και στις οικονομίες κόστους συναλλαγών και στις εξωτερικές οικονομίες.

7. M. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, Macmillan, 1990.

πλαίσιο καθορίζει το ρόλο του κράτους και της δημόσιας διοίκησης.

1.2. Βασικοί Συντελεστές Βελτίωσης της Εθνικής Ανταγωνιστικότητας

Η έννοια της εθνικής ανταγωνιστικότητας αναφέρεται σε όλο το φάσμα της οικονομίας, σε όλους σχεδόν τους προσδιοριστικούς παράγοντες της οικονομικής δραστηριότητας. Αρκετοί από αυτούς, όπως η ποσότητα και η ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών, ο βαθμός συσσώρευσης και η παραγωγικότητα, ο ρόλος του δημόσιου τομέα, το μακροοικονομικό περιβάλλον, η διάρθρωση των αγορών και η ολοκλήρωσή τους με τις διεθνείς αγορές, οι επενδύσεις σε κοινωνικό κεφάλαιο και ανθρώπινο δυναμικό έχουν κατά καιρούς προβληθεί ως οι βασικότεροι για την εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας. Όμως, καθένας από αυτούς, χωριστά, εξηγεί μέρος μόνο της διαδικασίας της ανταγωνιστικότητας.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ η σταθερότητα του μακροοικονομικού περιβάλλοντος αποτελεί πρωταρχική προϋπόθεση για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μίας χώρας και τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της. Ο ρόλος του κράτους προς την προαναφερόμενη κατεύθυνση είναι σημαντικός καθώς είναι κοινή διαπίστωση ότι το κράτος και η πολιτική του, το μέγεθος, η ποιότητα και η αποτελεσματικότητα του δημό-

σιου τομέα επηρεάζουν το επίπεδο της ανταγωνιστικότητας και μπορούν να λειτουργήσουν ως αντικίνητρα για επενδύσεις.⁸ Με την έννοια αυτή η κοινωνική συναίνεση και η ανάπτυξη κλίματος εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς και την πολιτική ηγεσία μπορεί να είναι εξίσου, και συχνά οι περισσότερο σημαντικοί, παράγοντες προώθησης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας ενός κράτους.⁹

Σύμφωνα με το Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης η εθνική ανταγωνιστικότητα συναρτάται από:

- Τη δυνατότητα διασύνδεσης και οικονομικής ολοκλήρωσης ενός κράτους με τις παγκόσμιες αγορές,
- τη βελτίωση της ποιότητας του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, δηλ. την ελκυστικότητά του ως τοποθεσία παραγωγής, διανομής και εν γένει ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων, δημιουργίας, ανάπτυξης και άνθησης ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και, τέλος,
- τη στήριξη της υψηλής παραγωγικότητας, με βασικό στόχο την εξασφάλιση υψηλού βιοτικού επιπέδου για τους πολίτες του.

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι προσαρμογής μίας χώρας στις πιέσεις του διεθνούς ανταγωνισμού. Η σύγχρονη μικροοικονομική προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας επι-

8. Οι εργαζόμενοι, οι επιχειρήσεις και το κράτος παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητας. Για παράδειγμα το κράτος επηρεάζει όχι μόνο το θεσμικό πλαίσιο και τις υποδομές μιας χώρας αλλά επίσης και το επιχειρηματικό κλίμα και τις εργασιακές σχέσεις. Χ. Πιτέλης, *Παραγωγικότητα, Ανταγωνιστικότητα και Σύγκλιση στην Παγκόσμια Οικονομία, στο Διεθνές Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική*, 1999, σελ. 19-46.

9. Χ. Πιτέλης, «Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Συναίνεση και Δημοκρατία», στο *Διεθνές Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική*, 1999, σελ. 201-233.

κεντρώνεται περισσότερο στην ποιότητα των προϊόντων και στη συσχέτισή της με το κόστος των συντελεστών της παραγωγής καθώς το νέο παραγωγικό υπόδειγμα σχετίζεται άμεσα με τη γνώση. Υπάρχει πάντα η δυνατότητα προσανατολισμού της εγχώριας παραγωγής στην κατεύθυνση προϊόντων και υπηρεσιών εντάσεως γνώσης, ποιότητας και καινοτομίας, στην κατεύθυνση δηλαδή ενός παραγωγικού προτύπου του οποίου η ανταγωνιστικότητα δεν εξαρτάται από το χαμηλό κόστος αλλά από τα ποιοτικά συστατικά. Οι δραστηριότητες υψηλής τεχνολογίας συνεπάγονται μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία, καινοτομικότητα και δημιουργία απασχόλησης, ενώ η ζήτηση για τα προϊόντα που ενσωματώνουν μεγάλο βαθμό νέας γνώσης και τεχνολογίας αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς.

Οι μέχρι σήμερα πολιτικές βελτίωσης της εθνικής ανταγωνιστικότητας, οι οποίες ήταν προσανατολισμένες στη στήριξη ηγέτιδων επιχειρήσεων ή συγκεκριμένων κλάδων, αντικαθίστανται από πολιτικές διάχυσης της «πληροφορίας», παροχής κινήτρων για καινοτομία, προώθησης δικτύων E&A μεταξύ των επιχειρήσεων και των ερευνητικών ιδρυμάτων, στήριξης των νέων επιχειρήσεων και διευκόλυνσης της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές. Ειδικότερα, αποτελεί πλέον κοινή αποδοχή ότι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μίας χώρας συναρτάται στενά από την υιοθέτηση πολιτικών οι οποίες βελτιώνουν και προωθούν:

- Το επιχειρηματικό περιβάλλον και συγκεκριμένα το θεσμικό πλαίσιο και τον

τρόπο λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης¹⁰.

- Την έρευνα, την καινοτομία και τη δικτύωση των ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις. Η ουσιαστική διασύνδεση της έρευνας με τις ανάγκες των επιχειρήσεων, η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και η ενσωμάτωση των καινοτομιών στη συνολική επιχειρησιακή στρατηγική αποτελεί βασική συνισταμένη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας.

- Τη διασύνδεση και νέες μορφές συνεργασίας των επιχειρήσεων, ακόμα και σε διεθνές επίπεδο (δίκτυα, στρατηγικές συμμαχίες, συμφωνίες συνεργασίας) με στόχο την επίτευξη οικονομικών κλίμακας, τη διάχυση της «πληροφορίας», την ενίσχυση της έρευνας και την ενίσχυση των εξαγωγικών προσπαθειών.

- Τους θεσμούς στήριξης της λειτουργίας των ΜΜΕ. Η διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας επιβάλλει τη λήψη ειδικών μέτρων ενημέρωσης και στήριξης των ΜΜΕ, καθώς και ανάπτυξης της μεταξύ τους δικτύωσης (ανάπτυξη συνεργασιών και δικτύων) για μεταφορά και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών.

- Τις βασικές υποδομές και κύρια τις υποδομές διακίνησης της «πληροφορίας» οι οποίες θεωρούνται παραγωγικοί συντελεστές και οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας του κεφαλαίου.

- Την παιδεία και την κατάρτιση. Το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και ο βαθμός

10. Γ. Καλογήρου, *Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές Αναζητήσεις και Στρατηγικές Απαντήσεις*, σελ. 63-95, *Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 1998.

προσαρμογής τους στις αναπτυξιακές ανάγκες της οικονομίας είναι καθοριστικός παράγοντας της ανταγωνιστικότητας, καθώς σχετίζεται άμεσα με το επίπεδο του εργατικού δυναμικού και την ποιότητα της προσφερόμενης εργασίας.

1.3. Ανταγωνιστικότητα και Αγορά Εργασίας

Ο ταχύς ρυθμός των εξελίξεων στην τεχνολογία, σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση του ανταγωνισμού στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της απελευθέρωσης των αγορών, απαιτεί άμεση ανταπόκριση των εθνικών οικονομιών αλλά και των αγορών εργασίας στη βάση της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητάς τους.

Συχνά υπερτονίζεται η ανασφάλεια και η προσωρινή απώλεια θέσεων εργασίας που ακολουθούν τις πολιτικές βελτίωσης της εθνικής ανταγωνιστικότητας, ενώ παραβλέπεται η θετική σχέση που υφίσταται τελικά μεταξύ της προώθησης της ανταγωνιστικότητας και των κοινωνικοοικονομικών στόχων που εξυπηρετεί. Η επιδίωξη της ανταγωνιστικότητας δεν συμβαδίζει κατ' ανάγκη με χαμηλούς μισθούς και χαμηλό επίπεδο κοινωνικής προστασίας. Σύμφωνα

με την ευρωπαϊκή προσέγγιση η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας οδηγεί: α) σε αύξηση των πραγματικών μισθών, β) σε μεγαλύτερη εξασφάλιση της απασχόλησης και γ) σε μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων.¹¹ Απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η μείωση του κόστους εργασίας¹² είναι σε θέση να προκαλέσει ουσιαστική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και των εξαγωγικών επιδόσεων μίας χώρας και επομένως ανάλογη αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης δεν επιβεβαιώνονται σε όλες τις περιπτώσεις. Στον αντίποδα τους βρίσκεται η εναλλακτική της «εποικοδομητικής ευελιξίας» ή της «θετικής ευελιξίας» που στηρίζεται σε σύγχρονες τεχνικές δεξιότητες, υψηλές αμοιβές, υψηλή παραγωγικότητα, και στην ικανότητα προσαρμογής και καινοτομίας σε ολόκληρο το φάσμα της παραγωγικής αλυσίδας.^{13, 14}

Σε μία περίοδο αναδιαρθρώσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων και οργανικών ανακατατάξεων είναι αναπόφευκτη η αυξημένη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, όπως και η υιοθέτηση ευέλικτων μορφών οργάνωσης των επιχειρήσεων και της παραγωγής. Για να συνδυαστεί αυτή η πραγματικότητα με την ανάγκη απασχόλησης εργατικού δυναμικού με περισσότερες

-
11. Γ. Καλογήρου, *Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές Αναζητήσεις και Στρατηγικές Απαντήσεις*, σελ. 63-95, *Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 1998.
 12. Πολλοί επίσης είναι οι υποστηρικτές της άποψης ότι το κόστος της εργασίας είναι από τους βασικούς σε νελεστές που καθορίζουν το επίπεδο της ανεργίας.
 13. Α. Λυμπεράκη, 1998, *Ανθρώπινο Κεφάλαιο, Ανταγωνιστικότητα και τα Διλήμματα της Εργασίας*, σελ. 145-200, *Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική*, Τυπωθήτω, Αθήνα, 1998.
 14. *Η ύπαρξη χωρών με χαμηλό εργατικό κόστος και χαμηλή παραγωγικότητα και χωρών με υψηλό συγκριτικά κόστος εργασίας και υψηλές επιδόσεις αυξάνει τη σημασία της ποιότητας του ανθρώπινου παράγοντα στην ανταγωνιστικότητα. Η. Ιωακείμογλου, Οι Μισθοί, η Ανταγωνιστικότητα και η Ανεργία, INEE/ΓΣΕΕ, Μελέτες Νο 10, 1999.*

γνώσεις και δεξιότητες, που αποκτώνται μέσω της δια βίου μάθησης και της συσσωρευμένης επαγγελματικής εμπειρίας, χρειάζεται να συνυπάρχει η κινητικότητα και η ευελιξία με την αποτελεσματική προστασία των εργαζομένων απέναντι στις μεταβολές που χαρακτηρίζουν την εξέλιξη της απασχόλησης και της αγοράς εργασίας (μετατόπιση του οικονομικού δυναμισμού και των θέσεων εργασίας στον τομέα των υπηρεσιών, ασαφής πλέον διάκριση μεταξύ βιομηχανίας και υπηρεσιών, ταχείες εξελίξεις στα εργασιακά χαρακτηριστικά). Οι μεταβολές αυτές έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας και, κατά συνέπεια, επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο και σε διαφορετικό βαθμό τις διάφορες κατηγορίες εργαζομένων. Για ορισμένους εργαζόμενους η αναδιάρθρωση, σε συνδυασμό με τη διάχυση των νέων τεχνολογιών, προκαλεί αναβάθμιση των τεχνικών δεξιοτήτων τους (και της διαπραγματευτικής τους ισχύος), για ορισμένους άλλους (ανειδίκευτοι ή χαμηλά ειδικευμένοι) συνεπάγεται απομάκρυνση από την απασχόληση, μακροχρόνια ανεργία και περιθωριοποίηση. Από την πλευρά της ζήτησης φαίνεται ότι αυξάνει συστηματικά η περιεκτικότητα σε ειδίκευση της ζητούμενης εργασίας. Από την πλευρά της προσφοράς φαίνεται ότι το σχετικό κόστος της ανειδίκευτης έναντι της ειδικευμένης εργασίας παραμένει σταθερό ή αυξάνεται, μειώνοντας ακόμη περισσότερο την ελκυστικότητα της ανειδίκευτης εργασίας.

Ο διαρθρωτικός, σε ένα βαθμό, χαρακτήρας της σύγχρονης ανεργίας συνδέει άμεσα το επίπεδο της απασχόλησης και της ανεργίας με τον βαθμό προσαρμογής του

εργατικού δυναμικού στις νέες μεθόδους παραγωγής, που υιοθετούνται στη λογική της μεγιστοποίησης της παραγωγικότητας και της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων. Στο μακροοικονομικό επίπεδο η θετική σχέση που διαπιστώνεται μεταξύ των επενδύσεων στην εκπαίδευση και των οικονομικών επιδόσεων (ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης, ρυθμός ανόδου του βιοτικού επιπέδου) δεικνύει την πρωτεύουσα σημασία των επενδύσεων στη «γνώση», στην όλη διαδικασία της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας. Η δια βίου εκπαίδευση έχει αποδειχθεί ότι συμβάλλει αποτελεσματικά τόσο στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και στην προσέλκυση νέων επενδύσεων, όσο και στην αντιμετώπιση των ανισορροπιών που σημειώνονται στην αγορά εργασίας.

Προκειμένου να λειτουργήσουν σταθερά οι αγορές εργασίας είναι αναγκαίο να υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης του εργατικού δυναμικού σε νέες δεξιότητες. Η πληροφόρηση και οι εναλλακτικές δυνατότητες για κατάρτιση είναι αναγκαίες προϋποθέσεις ώστε να προληφθεί ή και να αντιμετωπισθεί η κοινωνική πόλωση. Η επαγγελματική κατάρτιση αναβαθμίζει τις δεξιότητες των εργαζομένων και οι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι παραμένουν ενεργά στην αγορά εργασίας και συμβάλλουν θετικά στην λειτουργία των επιχειρήσεων όπου απασχολούνται. Ταυτόχρονα η ύπαρξη εξειδικευμένου και καταρτισμένου στις νέες τεχνολογίες εργατικού δυναμικού αποτελεί ευνοϊκό παράγοντα για νέες επενδύσεις έντασης κεφαλαίου προσανατολισμένες στην ποιότητα και όχι στο χαμηλό κόστος της εργασίας.

1.4. Η Προσέγγιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ανταγωνιστικότητα και την Απασχόληση

Στο πλαίσιο των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης η στρατηγική της ανταγωνιστικότητας συνδέεται στενά με την οικονομία της «γνώσης» και με τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων απασχόλησης. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας τέθηκε ένας νέος στρατηγικός στόχος για τη δεκαετία 2000 – 2010: «να γίνει η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή». Για την επίτευξη αυτού του στόχου ορίστηκαν δύο βασικοί τομείς δράσεις:

- Προετοιμασία της μετάβασης σε μια ανταγωνιστική οικονομία βασισμένη στη γνώση.
- Εκσυγχρονισμός του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου μέσω της επένδυσης στον άνθρωπο και της οικοδόμησης ενός ενεργού κράτους πρόνοιας.

Δυο χρόνια αργότερα (το Μάρτιο του 2002), τα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Βαρκελώνης επικεντρώθηκαν σε δύο κύριους άξονες:

(α) Στη διατήρηση της δυναμικής της στρατηγικής της Λισσαβόνας στη βάση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, της αειφόρου ανάπτυξης, της δημιουργίας ευνοϊκότερου περιβάλλοντος για την ανταγωνιστικότητα και την επιχειρηματικότητα, και της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, και

(β) σε δράσεις προτεραιότητας για την πλήρη απασχόληση με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, τη σύνδεση των ευρωπαϊκών οικονομιών και τη δημιουργία μίας ανταγωνιστικής οικονομίας βασισμένης στη γνώση.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (ΕΣΑ)

Στα τέλη του 1997, η σύνοδος κορυφής του Λουξεμβούργου εγκαινίασε την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης (ΕΣΑ) με στόχο την αντιμετώπιση του φαινομένου της μακροχρόνιας ανεργίας και της ανεργίας των νέων. Στη συνέχεια και πριν ακόμη την έναρξη της ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ, ξεκίνησε η εφαρμογή της νέας ανοικτής μεθόδου συντονισμού, που περιλαμβάνεται στο άρθρο 128, επικυρώνοντας την πρώτη σειρά κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση.

Στο άρθρο 126 της Συνθήκης επιβεβαιώνεται η εθνική αρμοδιότητα όσον αφορά στην πολιτική για την απασχόληση, ενώ παράλληλα δηλώνεται ότι αποτελεί κοινό μέλημα και τα κράτη μέλη καλούνται να αναπτύξουν συντονισμένη σχετική στρατηγική σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εμπνεόμενο σε μεγάλο βαθμό από τις διατάξεις της Συνθήκης για το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής¹⁵, που ξεκίνησε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Έσσεν το 1994, το νέο άρθρο 128 καθόρισε το πλαίσιο για την ανάπτυξη εθνικών πολιτικών για την απασχόληση, με βάση τις κοινές προτεραιότητες της Ένωσης. Σύμφωνα με το νέο

15. Άρθρα 98 και 99 της Συνθήκης

πλαίσιο, ο συντονισμός της πολιτικής απασχόλησης διαμορφώνεται βάσει μιας προσέγγισης «διαχείρισης ανά στόχο». Πιο συγκεκριμένα ακολουθούνται τα εξής βήματα:

- Κάθε χρόνο αποφασίζονται οι κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση από το Συμβούλιο, ύστερα από πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

- Με βάση τις κατευθυντήριες γραμμές συντάσσονται από τα κράτη μέλη τα εθνικά σχέδια δράσης για την απασχόληση (ΕΣΔΑ).

- Τα ΕΣΔΑ αξιολογούνται στο πλαίσιο κοινής έκθεσης για την απασχόληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου.

- Με βάση την αξιολόγηση αυτή καθορίζονται οι κατευθυντήριες γραμμές του επόμενου, κάθε φορά, έτους.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας (Μάρτιος 2000), τα κράτη μέλη δεσμεύθηκαν να επιτύχουν το στόχο της πλήρους απασχόλησης μέχρι το 2010. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έκρινε ότι, βάσει των διαθέσιμων στατιστικών, ο γενικός στόχος των μέτρων αυτών πρέπει να είναι η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης σε επίπεδο όσο το δυνατόν εγγύτερο του 70% το 2010, και η αύξηση του ποσοστού απασχολούμενων γυναικών σε άνω του 60% το 2010. Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης (Μάρτιος 2001) έθεσε ως ενδιάμεσους στόχους για τα ποσοστά απασχόλησης στην Ένωση, μέχρι τον Ιανουάριο του 2005, το 67% για το σύνολο και το 57% για τις γυναίκες.

Στη νέα Ανακοίνωση¹⁶ της Επιτροπής, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση προβάλλεται ως το βασικό εργαλείο επίτευξης των στόχων της Λισσαβόνας για πλήρη απασχόληση, ποιότητα στην εργασία και κοινωνική συνοχή. Διαπιστώνεται επίσης η ανάγκη για μια νέα γενιά κατευθυντήριων γραμμών για την απασχόληση, οι οποίες θα αναπτυχθούν με την υπέρβαση των οριζόντιων στόχων και των ειδικών κατευθυντήριων γραμμών της πρώτης περιόδου της ΕΣΑ (1997 - 2002) που είχαν ομαδοποιηθεί στους τέσσερις πυλώνες. Σύμφωνα με την Ανακοίνωση η νέα γενιά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- Τους τρεις βασικούς στόχους της Λισσαβόνας, και συγκεκριμένα την πλήρη απασχόληση, την ποιότητα και παραγωγικότητα στην εργασία, τη συνοχή και μία αγορά εργασίας χωρίς αποκλεισμούς.

- Μεγαλύτερη έμφαση στην υλοποίηση και στη διαχείριση της ΕΣΑ.

- Προσδιορισμό περιορισμένου αριθμού προτεραιοτήτων.

- Συγκεκριμένα μηνύματα προς τους κοινωνικούς εταίρους.

Οι προτεινόμενες από την Επιτροπή προτεραιότητες που θεωρούνται απαραίτητες για την επίτευξη των στόχων και εξειδικεύουν το περιεχόμενο της νέας ΕΣΑ είναι οι ακόλουθες:

- Ενεργητικά και προληπτικά μέτρα για τους ανέργους και τους άεργους.

16. «Το μέλλον της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση: Μια στρατηγική για την πλήρη απασχόληση και καλύτερες θέσεις εργασίας για όλους», Com (2003) 6 τελικό

- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας για τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.

- Πολιτικές ενσωμάτωσης των μεταναστών και των ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων στην αγορά εργασίας.

- Προώθηση της προσαρμοστικότητας στην αγορά εργασίας.

- Αναβάθμιση του ανθρώπινου κεφαλαίου και ανάδειξη της δια βίου μάθησης ως πρωταρχικού εργαλείου.

- Στήριξη της ένταξης και καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας.

- Αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων στην απασχόληση.

Τέλος, η ισότητα των φύλων και η καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας αποτελούν οριζόντιες πολιτικές, οι οποίες ενσωματώνονται σε όλες τις επιμέρους προτεραιότητες της ΕΣΑ.

Η πρόσφατη αξιολόγηση των επιτευγμάτων της ευρωπαϊκής οικονομίας, οδηγεί στη διαπίστωση ότι δεν έχει αυξηθεί η απασχόληση σύμφωνα με τους στόχους της Λισσαβόνας, και ότι δεν έχει προχωρήσει επαρκώς η μετεξέλιξη της ευρωπαϊκής οικονομίας σε πρωτοπόρο οικονομία της γνώσης. Επισημαίνεται επίσης η ανάγκη επιτάχυνσης των μεταρρυθμίσεων. Οι διαπιστούμενες καθυστερήσεις, σύμφωνα με την έκθεση των εμπειρογνομόνων, οφείλονται στην έλλειψη πολιτικής δέσμευσης και αποφασιστικότητας, όπως επίσης και στην απροθυμία των κυβερνήσεων των κρατών-

μελών για τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις που θα επιφέρουν τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης στην Ευρώπη. Ως τομείς προτεραιότητας για την οικονομική ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης προτείνονται: η περαιτέρω ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης, η βελτίωση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς της Ε.Ε, του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της αγοράς εργασίας και η βιώσιμη περιβαλλοντική ανάπτυξη.

Ο ενδιάμεσος απολογισμός αφορά και την κάθε εθνική οικονομία χωριστά. Στην περίπτωση της Ελλάδας, τα προβλήματα που συναντάει η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας συνδέονται με τον περιορισμένο βαθμό στον οποίο έχει επωμιστεί την εκπλήρωση των στόχων της Λισσαβόνας, είτε αυτοί αφορούν την έρευνα, την καινοτομία και την τεχνολογική αναβάθμιση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, είτε αφορούν την αύξηση της απασχόλησης, την επέκταση της δια βίου μάθησης, την αποτελεσματικότερη λειτουργία της αγοράς εργασίας και την καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας

Ειδικότερα, και πριν την αναλυτική παρουσίαση των χαρακτηριστικών και των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας που θα ακολουθήσει στο επόμενο κεφάλαιο η επίσημη έκθεση των εμπειρογνομόνων αναφορικά με την «επίτευξη» των στόχων της Λισσαβόνας για την χώρα μας αναφέρει:

- Το κατά κεφαλή ελληνικό ΑΕΠ ανήλθε το 2003 στο 73%¹⁷ του κοινοτικού μέσου όρου της Ε.Ε. των «15».

17. Εκφρασμένο σε μεγέθη αγοραστικής δύναμης

- Η παραγωγικότητα της εργασίας ανά απασχολούμενο ανήλθε το 2003 στο 90,3% του κοινοτικού μέσου όρου της Ε.Ε. των «15».

- Το ποσοστό απασχόλησης ανήλθε το 2003 στο 57,8% έναντι 64,4% για τους «15». Ο στόχος της Λισσαβόνας για το 2005 είναι το 67% και το 70% για το 2010. Τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών και των ηλικιωμένων ανήλθαν στο 43,8% και στο 42,1%. Οι στόχοι της Λισσαβόνας είναι το 57% για το 2005 και το 60% για το 2010 για το ποσοστό της γυναικείας απασχόλησης

και όσον αφορά το ποσοστό απασχόλησης των ηλικιωμένων ο στόχος για το 2010 είναι 50%.

- Η μακροχρόνια ανεργία ανήλθε στο 5,1% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού έναντι 3,3% του μέσου όρου της Ε.Ε. των «15».

- Ιδιαίτερα χαμηλές είναι οι δαπάνες για την έρευνα οι οποίες ανήλθαν στο 0,6% του ΑΕΠ το 2003, έναντι 2% του μέσου όρου της Ε.Ε. των «15» και του 3% που είναι ο στόχος της Λισσαβόνας για το 2010.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

2.1. Διαχρονικές Εξελίξεις και Προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας¹⁸

Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που σημειώθηκαν πρόσφατα στην ελληνική οικονομία οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και στη βελτίωση της μακροοικονομικής σταθερότητας, λόγω της ένταξης της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ. Το κλίμα εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε αναφορικά με τις προοπτικές και τις δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας οδήγησε σε σημαντική αύξηση της εγχώριας ζήτησης, σε αύξηση δηλαδή τόσο της ιδιωτικής κατανάλωσης, όσο και των ιδιωτικών επενδύσεων. Θετικά επίσης στην άνοδο του ΑΕΠ συνέβαλλαν οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις, στο πλαίσιο των ΚΠΣ, κύρια σε έργα υποδομής, οι επενδύσεις σε κατασκευαστικά έργα ενόψει των Ολυμπιακών αγώνων, η διατήρηση χαλαρών νομισματικών συνθηκών και η σταδιακή βελτίωση του οικονομικού περιβάλλοντος σε διεθνές επίπεδο.

Διαχρονικά, και συγκεκριμένα από το 1996 μέχρι και σήμερα, το ΑΕΠ αυξάνεται ταχύτερα από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα ο ρυθμός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας ήταν ο υψηλότερος μεταξύ των χωρών της Ε.Ε-15 και κατά τη διάρκεια του 2003 (αύξηση του ΑΕΠ κατά 4.2% - 0.3 ποσοστιαίες μονάδες αύξηση συ-

γκριτικά με το 2002). Οι προαναφερόμενες εξελίξεις του ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές συγκρινόμενες με τις εξελίξεις στις χώρες της ζώνης του ευρώ, όπου η μέση ετήσια αύξηση κατά το 2003 περιορίστηκε στο 0.4% παρά την εφαρμογή του προγράμματος των μεταρρυθμίσεων της Λισσαβόνας. Επίσης, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ είναι υψηλότερος και από το ρυθμό αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ, το οποίο σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου αυξήθηκε κατά 3.9%.

Οι δημόσιες επενδύσεις, οι οποίες αποτελούν έναν από τους σταθερότερους παράγοντες της οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα, αυξάνονται από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, με ετήσιο ρυθμό 3,7%. Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου, είτε πρόκειται για ιδιωτικές, είτε για δημόσιες, βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα και παρουσιάζουν μακροχρόνια άνοδο. Αξιοσημείωτη επίσης είναι η πορεία των επενδύσεων σε μηχανικό εξοπλισμό κατά την τελευταία δεκαετία. Οι αυξημένες επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό αποτελούν ένδειξη εκσυγχρονισμού του παραγωγικού συστήματος, αφού ο καινούριος μηχανολογικός εξοπλισμός μεταφέρει τις νέες τεχνολογίες μέσα στις παραγωγικές διαδικασίες και αυξάνει έτσι την παραγωγικότητα της εργασίας και του κεφαλαίου.

18. Σύμφωνα με την Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, 2004

Παρά, όμως, τις θετικές της επιδόσεις, η ελληνική οικονομία δεν παρουσιάζει βελτίωση ούτε της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της, ούτε των δημοσιονομικών ανισορροπιών που τη χαρακτηρίζουν. Το ποσοστό συμμετοχής των ελληνικών εξαγωγών στο σύνολο των εισαγωγών της ευρωζώνης παρουσιάζει σταθερότητα την τελευταία πενταετία, παραμένει όμως σε χαμηλό επίπεδο. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος της αύξησης της εγχώριας ζήτησης απευθύνεται σε εισαγόμενα προϊόντα, με αποτέλεσμα την αύξηση των εισαγωγών αντί της εγχώριας παραγωγής. Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μειώθηκε ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 5.7% το 2003 (από 6.1% το 2002) αλλά εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό στοιχείο των ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αποτυπώνει τη χαμηλή ανταγωνιστικότητα και τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας.

Αρνητικά επηρεάζεται η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας και από το υψηλό ποσοστό πληθωρισμού, ο οποίος εξακολουθεί να υπερβαίνει το μέσο πληθωρισμό της ζώνης του ευρώ. Ευνοϊκά στη διαμόρφωση του πληθωρισμού επέδρασε η ανατίμηση του ευρώ, η οποία συγκράτησε τον εισαγόμενο πληθωρισμό, καθώς και ο περιορισμός της αύξησης του εργασιακού κόστους. Η υπερβάλλουσα όμως ζήτηση που παρατηρείται σε ορισμένους τομείς της οικονομίας και ο

μη ικανοποιητικός ανταγωνισμός που χαρακτηρίζει ορισμένες αγορές συντελούν στη διατήρηση του υψηλού πληθωρισμού.

Από ορισμένους αναλυτές εκτιμάται ότι επηρεάζεται επίσης αρνητικά η ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας από το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστού του ΑΕΠ, το οποίο επιδεινώθηκε σε σύγκριση με το 2002, και παρέμεινε οριακά χαμηλότερο από το 3% που προβλέπει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με ξένους αναλυτές σε «αρνητικές» από «σταθερές» αναθεωρούνται οι προοπτικές για την ελληνική οικονομία, κυρίως λόγω της εντεινόμενης επιδείνωσης των δημοσίων οικονομικών και της έλλειψης προόδου στη μείωση του δημόσιου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ. Τέλος, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο προειδοποίησε την Ελλάδα για επιβράδυνση της ανάπτυξης το 2005 λόγω της απουσίας των δαπανών που σχετίζονται με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων και παρότρυνε την κυβέρνηση σε μεταρρυθμίσεις και διορθωτικές δράσεις.

2.2. Κατάταξη της Ελλάδας βάσει των Διεθνών Συστημάτων Ανταγωνιστικότητας¹⁹

Σύμφωνα με το World Economic Forum (WEF)²⁰, η αξιολόγηση βάσει του δείκτη ανταγωνιστικότητας για ανάπτυξη τοπο-

19. Τα στοιχεία έχουν αντληθεί από την Τελική Έκθεση που εκπόνησε ο Δρ. Γ. Αναστασόπουλος με θέμα «Διεθνή και Εθνικά Συστήματα Ανταγωνιστικότητας – Αξιολόγηση και κατάταξη της Ελλάδας σύμφωνα με τις Διεθνείς Εκθέσεις Ανταγωνιστικότητας», Υπουργείο Ανάπτυξης, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Ιούλιος 2003.

20. Το World Economic Forum είναι ένας διεθνής ανεξάρτητος οργανισμός, μη κερδοσκοπικός.

θετεί την Ελλάδα στην 37^η θέση μεταξύ των 104 χωρών που αξιολογούνται. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας η θέση της Ελλάδας στην παγκόσμια κατάταξη με κριτήριο την ανταγωνιστικότητα παραμένει αμετάβλητη σε σχέση με το 2003-2004. Το WEF αξιολογεί επίσης τις χώρες στη βάση του δείκτη επιχειρηματικής και του δείκτη ολικής ανταγωνιστικότητας όπου η Ελλάδα καταλαμβάνει αρκετά χαμηλότερες θέσεις στη συνολική κατάταξη (41^η και 51^η θέση αντίστοιχα). Με βάση την Έκθεση του ΣΕΒ²¹, όπου παρουσιάζονται αναλυτικά τα επιμέρους στοιχεία των προαναφερόμενων δεικτών του WEF, τις θέσεις της Ελλάδας στη διεθνή κατάταξη επηρεάζουν θετικά κυρίως τομείς όπως το ανθρώπινο δυναμικό, οι βελτιωμένες υποδομές και οι δημόσιοι θεσμοί (ασφάλεια, χαμηλό επίπεδο εγκληματικότητας). Αρνητικά επηρεάζεται η ανταγωνιστικότητα της χώρας από την έλλειψη μακροοικονομικής σταθερότητας, τις ανεπάρκειες στην αγορά εργασίας, το χαμηλό επίπεδο σχετικά με το άνοιγμα των αγορών, την ανεπαρκή επιχειρηματικότητα και το χαμηλό επίπεδο καινοτομικότητας των επιχειρήσεων σε συνάρτηση με το χαμηλό βαθμό συνεργασίας τους με τα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα. Ειδικότερα, για τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, αυτά αναφέρονται στη γραφειοκρατία, στη φορολογική νομοθεσία και στους φορολογικούς συντελεστές, στις εργασιακές ρυθμίσεις και στη διαφθορά.

Η Ελλάδα βρίσκεται επίσης στην 26^η θέση μεταξύ των 29 χωρών με πληθυσμό μικρότερο των 20 εκατομμυρίων στην πρόσφατη έκθεση²² του International Institute for Management Development²³ υποχωρώντας κατά 5 θέσεις σε σχέση με το 2001. Τα κριτήρια κατάταξης ομαδοποιούνται σε 4 βασικές κατηγορίες: οικονομική απόδοση, κυβερνητική ικανότητα, επιχειρηματική ικανότητα και υποδομές. Στην πενταετία 1999–2003, η Ελλάδα υποχώρησε σε όλες τις κατηγορίες απόδοσης. Ιδιαίτερα πτωχική ήταν η τάση μεταξύ των ετών 2002–2003, η οποία αποδίδεται κατά μεγάλο μέρος στην εισαγωγή του ευρώ. Όσον αφορά στην κατάταξη των χωρών της ΟΝΕ με πληθυσμό μικρότερο των 20 εκατομμυρίων, η Ελλάδα υποχώρησε το τελευταίο έτος κατά 5 θέσεις και καταλαμβάνει την τελευταία θέση.

Σύμφωνα με τους επιμέρους δείκτες: στα θετικά εντάσσονται η ανάπτυξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και η βελτίωση του δείκτη κόστους ζωής. Αρνητικές επιδόσεις σημειώνονται στον τομέα των διεθνών άμεσων επενδύσεων και της ανεργίας. Αναφορικά με την επιχειρηματική ικανότητα, στα αρνητικά κατατάσσονται το χαμηλό επίπεδο κατάρτισης του εργατικού δυναμικού, η δυσκολία άντλησης κεφαλαίων και η έλλειψη διαφάνειας στις χρηματοοικονομικές αγορές. Οι υποδομές υστερούν στους τομείς ενέργειας, όπου υπάρχει έλλειμμα εξαγωγών σε σχέση με τις εισαγωγές. Επίσης, στα αρνητικά συγκαταλέγονται το χαμηλό επίπεδο δαπανών για το εκπαιδευτικό σύστημα

21. ΣΕΒ, «Η Ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας 2004-2005», Αθήνα 2004.

22. *World Competitiveness Yearbook 2003*

23. Το International Institute for Management Development είναι ένα από τα διασημότερα ιδρύματα, που παρέχουν εκπαίδευση στον τομέα της διοίκησης επιχειρήσεων, για περισσότερα από πενήντα χρόνια.

και ο μεγάλος βαθμός αστικοποίησης. Τέλος, όσον αφορά τη λειτουργία του δημόσιου τομέα τα αρνητικά σημεία επικεντρώνονται στη γραφειοκρατία και στην έλλειψη μέτρων ενίσχυσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ενώ στα θετικά κατατάσσονται η αύξηση των επιχορηγήσεων και η σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

2.3. Τα Βασικά Χαρακτηριστικά και οι εξελίξεις στην Απασχόληση και την Ανεργία

Η ελληνική αγορά εργασίας, με σημαντικά ποσοστά συγκέντρωσης της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα και ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων, διαφοροποιείται σημαντικά από αυτή των λοιπών χωρών της Ε.Ε. Οι κύριες τάσεις που επικρατούν στην ελληνική αγορά εργασίας τα τελευταία χρόνια συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- *Το εργατικό δυναμικό της χώρας μειώνεται παρά την αύξηση του πληθυσμού*

Το εργατικό δυναμικό διαχρονικά μειώνεται και υπολείπεται σημαντικά από το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε. Το χαμηλό συγκριτικά ποσοστό συμμετοχής των ατόμων εργάσιμης ηλικίας στην αγορά εργασίας οφείλεται στη χαμηλή συμμετοχή των γυναικών και στην αύξηση των μη ενεργών νέων (20 – 25 ετών), λόγω των στενών οικογενειακών δεσμών οι οποίοι καθυστερούν την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

- *Η ταχεία οικονομική ανάπτυξη των τελευταίων ετών δεν οδήγησε σε ανάλογη αύξηση της απασχόλησης*

Οι μεταβολές στην απασχόληση (1998-2003), οι οποίες δεν είναι ανάλογες των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης, αναδεικνύουν ένα μείζον πρόβλημα της ελληνικής οι-

κονομίας: την αδυναμία της να μετατρέπει την ανάπτυξη σε νέες θέσεις εργασίας.

- *Συνεχής και έντονη μείωση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα, βραδύτερη στο δευτερογενή και αύξηση στις υπηρεσίες*

Η απασχόληση επηρεάζεται από τις αλλαγές που πραγματοποιούνται στην ελληνική οικονομία. Έτσι, καθώς η οικονομία μετασχηματίζεται από έντονα αγροτική σε οικονομία των υπηρεσιών μειώνονται σημαντικά οι εργαζόμενοι στον πρωτογενή τομέα, περιορίζεται βαθμιαία η απασχόληση στη βιομηχανία και αυξάνεται σημαντικά η απασχόληση στον τριτογενή τομέα.

- *Αύξηση των μισθωτών και διατήρηση της μερικής απασχόλησης σε πολύ χαμηλά επίπεδα*

Το ποσοστό των μισθωτών στο σύνολο των απασχολούμενων διαχρονικά αυξάνεται, ενώ σχεδόν αμετάβλητο παραμένει το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων (μεγαλύτερη συγκέντρωση στον πρωτογενή τομέα). Τέλος, σε πολύ χαμηλά επίπεδα συγκριτικά με τις λοιπές χώρες της Ε.Ε. -15 και διαχρονικά μειούμενο εμφανίζεται το ποσοστό μερικής απασχόλησης στη χώρα μας.

- *Η ανεργία διατηρείται σε επίπεδα υψηλότερα της Ε.Ε.*

Παρά την καθοδική της πορεία, τα τελευταία χρόνια η ανεργία εξακολουθεί να παραμένει υψηλότερη από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε. Η αδυναμία μείωσης του ποσοστού των ανέργων παρά τις παρεμβάσεις αναδεικνύει τις διαρθρωτικές αδυναμίες της αγοράς εργασίας και το χαμηλό περιεχόμενο σε απασχόληση της οικονομικής ανάπτυξης. Ειδικότερα, όσον αφορά σε συγκεκριμένες κατηγορίες ανέργων, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων παρουσιάζει

ανοδική τάση, ενώ αντίθετα το ποσοστό των νέων στη συνολική ανεργία μειώνεται.

2.4. Διαχρονικές Εξελίξεις και Επικρατούσες Τάσεις στους Επιμέρους Τομείς Οικονομικών Δραστηριοτήτων

2.4.1. Αγροτικός Τομέας

Η απελευθέρωση του εμπορίου των αγροτικών προϊόντων και η προβλεπόμενη περαιτέρω μείωση της προστασίας της αγροτικής παραγωγής αναμφισβήτητα θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ελληνική γεωργία, οι οποίες είναι δύσκολο να προβλεφθούν σε όλη τους την έκταση. Καθοριστικό παράγοντα των εξελίξεων αποτελεί η ανταγωνιστικότητα των γεωργικών προϊόντων στη βάση της συνεχούς ποιοτικής τους βελτίωσης, της παραγωγής με μεθόδους φιλικές προς το περιβάλλον και τα οικοσυστήματα, και της διασφάλισης της υγείας και της ασφάλειας των καταναλωτών.

Διαχρονικά, η ελληνική γεωργία κατά τη δεκαετία του 1970 χαρακτηρίζεται από αύξηση της παραγωγικότητας στη βάση της υιοθέτησης νέων καλλιεργειών, μεθόδων και τεχνολογιών, χωρίς όμως να σημειωθούν σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές. Στη συνέχεια (δεκαετία του 1980) τη σκυτάλη της κρατικής στήριξης ανέλαβε η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.), μέσω του συστήματος τιμών και ενισχύσεων, που εξασφάλιζε ένα ικανοποιητικό εισόδημα στον αγροτικό πληθυσμό. Οι μηχανισμοί στήριξης των αγροτικών προϊόντων, οι επιδοτή-

σεις και οι αντισταθμιστικές εισφορές στις εισαγωγές οδήγησαν, τουλάχιστον σε μία πρώτη φάση, στη στήριξη των αγροτικών εισοδημάτων. Δεν μπόρεσαν όμως να αυξήσουν σημαντικά το αγροτικό εισόδημα σε μακροπρόθεσμη βάση. Κατά την τελευταία δεκαετία σημειώθηκαν απώλειες εισοδήματος που δεν αντισταθμίστηκαν από τα μέτρα που ελήφθησαν και αφορούσαν το διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό, την περιφερειακή ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος.

Σε μακροχρόνια βάση ο αγροτικός τομέας συρρικνώνεται και η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας που διαπιστώνεται οφείλεται κατά βάση στην μείωση του αγροτικού πληθυσμού και όχι στην άνοδο της αξίας της αγροτικής παραγωγής. Το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα στο ΑΕΠ ανέρχεται μόλις στο 7% (μείωση κατά 2.9 ποσοστιαίες μονάδες στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας). Ο γεωργικός τομέας επίσης χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας (το κόστος παραγωγής των προϊόντων συνεχίζει να είναι υψηλό)²⁴ και περιορισμένη διαρθρωτική προσαρμογή της ελληνικής γεωργίας στις νέες συνθήκες, με αποτέλεσμα το εμπορικό ισοζύγιο των αγροτικών προϊόντων να παρουσιάζει αρνητικό πρόσημο.

Επιπρόσθετες αρνητικές επιπτώσεις θα έχει και η πρόσφατη «μεταρρύθμιση των μεσογειακών²⁵» οι οποίες αν δεν αντιμετωπισθούν άμεσα θα οδηγήσουν σε σταδιακή εγκατάλειψη των συγκεκριμένων καλλιεργ-

24. Βλ. Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006».

25. Ως μεσογειακά προϊόντα αναφέρονται το λάδι, ο καπνός και το βαμβάκι.

γειών με ότι αυτό συνεπάγεται για την αγροτική απασχόληση και το εισόδημα των παραγωγών. Οι αρνητικές επιπτώσεις θα είναι πλέον έντονες σε περιοχές εντατικής καλλιέργειας, των οποίων η οικονομία συνδέεται στενά με τις προαναφερόμενες καλλιέργειες. Εμμέσως θα επηρεαστούν αρνητικά (μείωση παραγωγής και μείωση της απασχόλησης) και οι συνδεδεμένοι κλάδοι της μεταποιητικής βιομηχανίας (υφαντουργία, καπνοβιομηχανία).

Αρνητικές είναι και οι εξελίξεις στην απασχόληση όπου η τάση μακροχρόνια είναι καθοδική. Το 2010 υπολογίζεται ότι οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα δεν θα ξεπερνούν το 10%. Η μείωση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα δυστυχώς δεν συνοδεύτηκε από αύξηση του μεγέθους του αγροτικού κλήρου, το οποίο παραμένει ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής γεωργίας. Στα αρνητικά χαρακτηριστικά επίσης συγκαταλέγονται: το χαμηλό επίπεδο οικονομοτεχνικής υποδομής, η αρνητική ηλικιακή διάρθρωση και το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο του αγροτικού πληθυσμού.

Αρνητικά επίσης επηρεάζεται η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων από το υφιστάμενο σύστημα εμπορίας και διακίνησής τους²⁶ (συγκέντρωση της διακίνησης στους χονδρεμπόρους και στις μεγάλες επιχειρήσεις-αλυσίδες διανομής). Δεδομένης της αδυναμίας

ουσιαστικής παρέμβασης των αγροτικών συνεταιρισμών οι επικρατούσες συνθήκες διακίνησης αυξάνουν το κόστος και ευνοούν τη διαρροή εισοδήματος σε μη αναγκαίους, υπό κανονικές συνθήκες, μεσάζοντες. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, το υφιστάμενο σύστημα εμπορίας δυσχεραίνει σημαντικά τη διακίνηση των ελληνικών αγροτικών προϊόντων και στο εξωτερικό. Μεγάλες ποσοότητες των εξαγόμενων ελληνικών αγροτικών προϊόντων μεταποιούνται και συσκευάζονται με ξένες καθιερωμένες επωνυμίες, ενώ ειδικότερα για τα νωπά φρούτα υπολείπονται σε συστηματικότητα και οργάνωση όσον αφορά τον εφοδιασμό των μεγάλων χονδρεμπορικών και λιανεμπορικών κέντρων της Ευρώπης.

Οι δυσοίωνες προοπτικές δεν μειώνουν τη σημασία του πρωτογενή τομέα από οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής απόψεως. Όπως έχει παρατηρήσει η Ο.Κ.Ε.²⁷, η μείωση του αγροτικού πληθυσμού εμπεριέχει, πέραν των αρνητικών κοινωνικοοικονομικών συνεπειών, κινδύνους υποβάθμισης, οικολογικής καταστροφής και πολιτιστικής αλλοίωσης της υπαίθρου. Είναι καίριας επομένως σημασίας η διατήρηση της αγροτικής απασχόλησης και η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών αγροτικών προϊόντων στη βάση εναλλακτικών μορφών παραγωγής (βιολογική γεωργία), αναβαθμισμένων περιβαλλοντικών προτύπων και ποιοτικής βελτίωσης των προϊόντων.

26. Μπαλτάς Ν., «Αναπτυξιακή Στρατηγική και Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία Αγροτικών Προϊόντων», Υπουργείο Γεωργίας και Κέντρο Έρευνας Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, 2001.

27. Γνώμη Νο 80/2002, «Ε.Π. Αγροτική Ανάπτυξη / Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου - Γ'ΚΠΣ»

2.4.2. Μεταποίηση

Παρά την αυξανόμενη σημασία του τριτογενή τομέα στις ευρωπαϊκές οικονομίες και τη θετική συμβολή του στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, η βιομηχανία εξακολουθεί να παραμένει για πολλούς ο βασικός τομέας κάθε οικονομίας στο διεθνή ανταγωνισμό.²⁸

Είναι γεγονός ότι η ελληνική οικονομία ποτέ δεν υπήρξε «βιομηχανική οικονομία» με την κλασσική σημασία του όρου. Είναι επίσης γεγονός ότι ακόμα και σήμερα ο μεταποιητικός τομέας συγκεντρώνει δύο διαφορετικές, τυπικά και ουσιαστικά, ομάδες επιχειρήσεων: Τη μεγάλη βιομηχανία, η οποία εκσυγχρονίζεται τεχνολογικά και οργανωτικά με την υιοθέτηση νέων οργανωτικών δομών και νέου εσωτερικού τρόπου διοίκησης, και τις μικρές και μεσαίες μονάδες, οι οποίες στην πλειοψηφία τους υστερούν τεχνολογικά. Ο εγχώριος ως επί το πλείστον προσανατολισμός των μικρομεσαίων μονάδων, σε συνδυασμό με τις περιορισμένες συγκριτικά με τη μεγάλη βιομηχανία χρηματοδοτικές δυνατότητές τους, τις καθλώνει στην επιλογή του χαμηλού εργατικού κό-

στους ως βασικού στοιχείου ανταγωνιστικής λειτουργίας²⁹.

Διαχρονικά σημείο τομής στη διαδικασία βιομηχανικής ανάπτυξης της χώρας απετέλεσε η αρχή της δεκαετίας του '80, περίοδος κατά την οποία η αύξηση της εξωστρέφειας της ελληνικής βιομηχανίας ήταν αλματώδης και χαρακτηρίστηκε από σημαντική (συγκριτικά με το παρελθόν) αύξηση των εξαγωγών. Οι θετικές επιδόσεις (ικανοποιητική κάλυψη του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου βιομηχανικών προϊόντων) αντιστρέφονται μετά το 1986, οπότε οι εξαγωγές σε αντίθεση με τις εισαγωγές επιδεινώνονται³⁰. Από τα μέσα της δεκαετίας του 90 η ελληνική μεταποίηση εισέρχεται εκ νέου σε ανοδική φάση η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα³¹.

Η διαδικασία της αναδιάρθρωσης σταδιακά επεκτάθηκε σε όλους τους κλάδους της ελληνικής βιομηχανίας. Η ελληνική επιχείρηση της δεκαετίας του 1990 έχει νέα χαρακτηριστικά και αυξημένες δυνατότητες: έχει επεκτείνει το εύρος των προϊόντων της, έχει διευρύνει την ιδιοκτησιακή βάση της, έχει βελτιώσει σημαντικά τη σύνθεση των χρησιμοποιούμενων ιδίων και ξένων κεφα-

28. Σ. Ρομπόλης, *ΟΝΕ, Ανταγωνιστικότητα και Διαρθρωτικές Αλλαγές, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες Νο 12, 2000.*

29. Η. Ιωακείμογλου, *Αναδιάρθρωση και Διεθνής Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες Νο 7.*

30. Η. Ιωακείμογλου, *Αναδιάρθρωση και Διεθνής Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες Νο 7.*

31. *Η ελληνική βιομηχανία αναγεννιέται μετά το 1993. Προηγείται μια περίοδος διακυμάνσεων με μακροχρόνια τάση στασιμότητας της βιομηχανικής παραγωγής από το 1980 και μετά. Το 1990, η βιομηχανική παραγωγή ήταν μόλις 2,6% αυξημένη σε σχέση με το 1980. Τρία χρόνια μετά, το 1993, ο δείκτης είχε μειωθεί σε επίπεδο 2,9% χαμηλότερο από του 1980. Το 1994 αρχίζει μία περίοδος συνεχούς ανόδου, με κορύφωση το 2000, όταν η βιομηχανική παραγωγή αυξάνεται με ετήσιο ρυθμό 6%. Το έτος ορόσημο του 2000 κλείνει με το δείκτη αυξημένο κατά 9,6% έναντι των αρχών της δεκαετίας 1990 και κατά 12,5% έναντι του 1980, Ι. Στράτος (2001), «Η Ελληνική Βιομηχανία στη δεκαετία 1990 – 2000», Σ.Ε.Β., 2001.*

λαίων, έχει επεκταθεί σε συνεργασίες και σε νέους τομείς δραστηριοτήτων, εφαρμόζει προοδευτικά νέα συστήματα διοίκησης και παράγει νέα προϊόντα που χαρακτηρίζονται από υψηλή προστιθέμενη αξία, υψηλή ποιότητα και εξειδικευμένα χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του ΣΕΒ³² «...η ελληνική μεταποίηση ενσωματώνεται σταδιακά στην ευρωπαϊκή μεταποίηση και οι διακυμάνσεις της παραγωγής ακολουθούν εκείνες του συνόλου της Ε.Ε. Στην Ελλάδα διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια ένας μικρότερος, αλλά πιο αποδοτικός μεταποιητικός τομέας, ο οποίος συμπορεύεται με την ευρωπαϊκή μεταποίηση και επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή αγορά». Πράγματι διαπιστώνεται:

α. Ανοδική τάση των δαπανών εκσυγχρονισμού, οι οποίες τα δύο τελευταία χρόνια ξεπέρασαν τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Κατά την τελευταία τριετία οι επενδύσεις αντικατάστασης του υφιστάμενου εξοπλισμού περιορίζονται, ενώ αντίθετα είναι ιδιαίτερα αυξημένες οι επενδύσεις εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας, καθώς και οι επενδυτικές δαπάνες για την επέκταση της παραγωγικής δυναμικότητας. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα έρευνας του IOBE³³ βασικοί παράγοντες που ωθούν τις επιχειρήσεις σε νέες επενδύσεις είναι η αυξημένη ζήτηση και οι τεχνολογικές εξελίξεις.

β. Οι επενδύσεις στην ελληνική μεταποίηση τα τελευταία χρόνια οδήγησαν σε σημαντική αύξηση της παραγωγικότητάς της. Ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής από την πλευρά του, μετά από ένα διάστημα ανόδου, εμφανίζεται ελαφρά μειωμένος το 2003 (-0.4% συγκριτικά με το 2002), όπως ακριβώς παρατηρείται και στις λοιπές χώρες της Ε.Ε. Η επιβράδυνση του δείκτη πηγάζει από τις αντίρροπες τάσεις που σημειώνονται στην παραγωγή μεγάλων ομάδων της βιομηχανίας.

Η προαναφερόμενη διεύρυνση της παραγωγικής δραστηριότητας των τελευταίων ετών βασίσθηκε ως επί το πλείστον στην οργανωτική αναδιάρθρωση και στον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των μονάδων, ενώ η απασχόληση μειώθηκε. Μειωμένη επίσης εμφανίζεται και η συμμετοχή του μεταποιητικού τομέα στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, καθώς η παραγωγή της μεταποίησης αυξάνει, αλλά με βραδύτερο ρυθμό, κυρίως λόγω του ότι μεγάλο μέρος της ζήτησης στρέφεται στα εισαγόμενα προϊόντα.³⁴ Από την άλλη πλευρά, η ταχεία αύξηση των εξαγωγών της ελληνικής μεταποίησης³⁵ οδήγησε σε βελτίωση της εξαγωγικής της επίδοσης.

Η παρατηρούμενη αύξηση των εξαγωγών, που αντιστάθμισε τις απώλειες στην εγχώρια αγορά, σε συνδυασμό με την προβλεπόμενη ενίσχυση της παγκόσμιας αλλά και της Ευρωπαϊκής οικονομικής δραστη-

32. ΣΕΒ, *Η Ελληνική Βιομηχανία το 2003, 2004*, σελ.71.

33. IOBE, *Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία 2001-2003*

34. *Τράπεζα της Ελλάδας, Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2003, 2004.*

35. *Οι εξαγωγές μεταποιημένων προϊόντων αυξήθηκαν ταχύτερα από το 2002 και με ρυθμό τριπλάσιο από ότι το σύνολο των εξαγωγών αγαθών.*

ριότητας, οδηγεί σε αισιόδοξες προβλέψεις όσον αφορά το μέλλον της ελληνικής βιομηχανίας. Προς την ίδια επίσης κατεύθυνση μας οδηγεί και η διαπίστωση³⁶ ότι βελτιώθηκαν οι συνθήκες χρηματοδότησης του μεταποιητικού τομέα και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Σύμφωνα πάντα με την ίδια έρευνα, οι πλέον ανασχετικοί παράγοντες που θέτει το δημόσιο στην επιχειρηματική δράση είναι η υψηλή φορολογία των κερδών και το μεγάλο κόστος της κοινωνικής ασφάλισης³⁷. Επίσης ως σημαντικότερο εμπόδιο στην επιχειρηματική δράση αναφέρεται (30.4% των ερωτηθέντων) η διαφθορά που επικρατεί στο δημόσιο τομέα και η γραφειοκρατία, η οποία μάλιστα δυσχεραίνει περισσότερο τις μεγάλες μονάδες.

2.4.3. Υπηρεσίες

Στο διεθνές περιβάλλον η εξασθένιση της δυναμικότητας του βιομηχανικού τομέα από τα μέσα της δεκαετίας του '70 οδήγησε σε συνθήκες μη σταθερότητας και την αγορά εργασίας. Το ενδιαφέρον των πολιτικών και των ερευνητών, αναφορικά με τις δυνατότητες δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης, στράφηκε αρχικά προς τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τις βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας, σύντομα όμως διαπιστώθηκε ότι μόνο στον τομέα των υπηρεσιών δημιουργείται σημαντικός αριθμός νέων θέσεων εργασίας. Σε γενικές γραμμές οι νέες θέσεις εργασίας κατανεμήθηκαν, με διαφορετικούς βέβαια ρυθμούς, σε όλους σχεδόν τους τριτογενείς κλάδους (σε ελάχι-

στες περιπτώσεις παρατηρήθηκε μείωση της απασχόλησης). Οι υπηρεσίες εμφανίζονται σήμερα ως ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος τομέας στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες.

Στην Ελλάδα το μεταπολεμικό μοντέλο ανάπτυξης παρουσιάζει σημαντικές αποκλίσεις από εκείνο των βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών, καθώς η ελληνική βιομηχανία ποτέ δεν απέκτησε τα χαρακτηριστικά του «μοχλού ανάπτυξης της οικονομίας», ενώ σημαντικός ήταν ο ρόλος των υπηρεσιών στην εθνική οικονομία. Τελευταία, η δυναμικότητα του τριτογενή τομέα της ελληνικής οικονομίας αυξάνεται, καθώς ανοδικά κινείται η επενδυτική δραστηριότητα σε αυτόν, ενώ παράλληλα παρατηρείται και τάση ίδρυσης επιχειρήσεων με μεγάλη κεφαλαιακή βάση.

Το ποσοστό αύξησης της προστιθέμενης αξίας του τριτογενή τομέα παραμένει σταθερό την τελευταία διετία και ανέρχεται στο 4,4%. Η σημαντικότερη συμβολή στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των υπηρεσιών προήλθε από τους κλάδους των μεταφορών, των χρηματοπιστωτικού τομέα και του εμπορίου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι εξελίξεις που σημειώνονται σε δυο από τους βασικότερους για την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομία τριτογενείς κλάδους, και συγκεκριμένα στο εμπόριο και τον τουρισμό.

36. ΣΕΒ, ICAP, *Η Ελληνική Μεταποίηση-εκτιμήσεις για το 2003 και προσδοκίες για το 2004, 2004.*

37. *Το κόστος της κοινωνικής ασφάλισης αναφέρθηκε ως ανασταλτικός παράγοντας από την πλευρά των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.*

2.4.3.1. Εμπόριο³⁸

Ο εμπορικός τομέας στην Ελλάδα διακρίνεται για το μικρό και μεσαίο³⁹ μέγεθος της πλειονότητας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτόν.

Παρά τις χαμηλότερες⁴⁰ συγκριτικά επιδόσεις (αύξηση αριθμού επιχειρήσεων, κύκλος εργασιών) του ελληνικού εμπορίου κατά την πενταετία 1995 – 2000, οι εμπορικές δραστηριότητες εξακολουθούν να συγκεντρώνουν σημαντικότατο κομμάτι της επιχειρηματικής δράσης, τόσο με βάση τον αριθμό τους, όσο και με βάση τους απασχολούμενους σε αυτές και τον πραγματοποιούμενο κύκλο εργασιών.

Κατά το 2003, ο τομέας συγκέντρωσε το 17% της συνολικής απασχόλησης, ενώ πολλές από τις θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία στο εμπόριο αφορούσαν θέσεις εργασίας νέων (το 10%) και γυναικών (το 60%) -πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες ως επί το πλείστον πλήττονται από την ανεργία. Η μεγάλη πλειοψηφία των θέσεων συγκεντρώνεται στο λιανικό εμπόριο (68,4%) και ακολουθούν το χονδρικό εμπόριο (16,4%) και ο κλάδος του εμπορίου συντήρησης – επισκευής οχημάτων (15,2%). Το ελληνικό εμπόριο αντιπροσωπεύει το 25% των εργοδοτών της χώρας, το 21,5% των αυτοαπασχολούμενων και το 13,8% των μισθωτών. Ωστόσο, από το 1993 μέχρι σήμερα μειώθηκε ο αριθμός των

αυτοαπασχολούμενων, σε αντίθεση με τη σημαντική αύξηση του αριθμού των μισθωτών και των εργοδοτών.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ετήσιας Έκθεσης Ελληνικού Εμπορίου ανακόπηκε η καθοδική πορεία της κερδοφορίας των τελευταίων ετών (2000 και 2001) και κατά το 2003 τα καθαρά κέρδη των εμπορικών επιχειρήσεων αυξήθηκαν κατά 16.2%. Επίσης, επενδύθηκαν σημαντικά κεφάλαια σε πάγια στοιχεία του ενεργητικού των επιχειρήσεων. Διαχρονικά ο όγκος των λιανικών πωλήσεων αυξάνεται και εμφανίζει πλέον μια σταθερά ανοδική πορεία. Τέλος, ο ρυθμός αύξησης του όγκου λιανικών πωλήσεων είναι υψηλότερος στην Ελλάδα συγκριτικά με τους αντίστοιχους στην Ε.Ε. και στα κράτη της Ευρωζώνης.

Τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν τη σημαντική συνεισφορά του εμπορικού τομέα στην ελληνική οικονομία και, ως εκ τούτου, την αναγκαιότητα να αναπτυχθεί μια στρατηγική με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων εμπορικών επιχειρήσεων, ώστε να γίνουν βιώσιμες στις σημερινές συνθήκες απελευθέρωσης των αγορών και έντονου ανταγωνισμού. Ως πλέον άμεσα, και τα οποία χρήζουν άμεση αντιμετώπιση, αναδεικνύονται τα προβλήματα που προκύπτουν από την μέχρι σήμερα ακολουθούμενη πολιτική στους τομείς:

38. Τα στοιχεία που παρατίθενται στο παρόν μέρος έχουν αντληθεί από την Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου 2003 της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ελληνικού Εμπορίου (Ε.Σ.Ε.Ε.).

39. Το 82,6% των εμπορικών επιχειρήσεων είναι προσωπικές επιχειρήσεις.

40. Μικρότερος κύκλος εργασιών και μικρότερη αύξηση του αριθμού των εμπορικών επιχειρήσεων συγκριτικά με άλλους τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως τα ξενοδοχεία-εστιατόρια και οι κατασκευές.

α) της φορολογίας (δυσανάλογη φορολόγηση των μικρών επιχειρήσεων), β) του ωραρίου (το συνεχές ωράριο των πολυκαταστημάτων δημιουργεί συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού για τις μικρές εμπορικές επιχειρήσεις), γ) της χρηματοδότησης (όπου διαπιστώνεται άνιση πρόσβαση των μικρών εμπορικών επιχειρήσεων), δ) από την εγκατάσταση και λειτουργία υπεραγορών και τη συνεχή υπερσυγκέντρωση των δικτύων διανομής και εμπορίου χωρίς μελέτες οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που οδηγούν χιλιάδες μικρές επιχειρήσεις στην αποβολή τους από την αγορά. Τέλος, σημαντικά είναι τα και προβλήματα που αντιμετωπίζει ο εμπορικός τομέας από την αναποτελεσματική μέχρι σήμερα καταπολέμηση του παραεμπορίου, το οποίο προκαλεί σημαντικές διαρροές από τα νομίμως λειτουργούντα εμπορικά καταστήματα.

2.4.3.2. Τουριστικός τομέας

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πλέον βασικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, συνεισφέροντας σημαντικά στη διαμόρφωση του ΑΕΠ και στην περιφερειακή του κατανομή, στην εισαγωγή συναλλάγματος και στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης.

Διαχρονικά η μεγαλύτερη ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος σημειώθηκε την δεκαετία του '80. Στη συνέχεια όμως, ο ρυθ-

μός αύξησης των τουριστικών αφίξεων στη χώρα μειώνεται, περισσότερο από την αντίστοιχη μείωση σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο⁴¹. Οι επιδόσεις των ανταγωνιστικά τουριστικών χωρών αρχίζουν να επηρεάζουν πλέον αρνητικά την ελκυστικότητα του τουριστικού προϊόντος της Ελλάδας.

Οι μελλοντικές προβλέψεις για τις δυνατότητες ανάκαμψης και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού τουριστικού τομέα, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον δεν είναι αισιόδοξες. Η Ελλάδα είναι πλέον ένας «ώριμος» τουριστικός προορισμός, με την έννοια του κύκλου ζωής προϊόντος, ο οποίος απειλείται από άλλες χώρες, οι οποίες είτε παραδοσιακά είτε πρόσφατα διεκδικούν ένα μέρος της τουριστικής κίνησης. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τα περιορισμένα όρια του εσωτερικού τουρισμού, επιβάλλει την άμεση ανατροπή της φθίνουσας εικόνας της Ελλάδας ως τόπου ταξιδιωτικού προορισμού. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η κατανόηση του διττού χαρακτήρα του προβλήματος, ο οποίος άπτεται τόσο της ποιότητας όσο και του κόστους. Συνεπώς, απαραίτητη προϋπόθεση για την ανατροπή των δυσοίωνων εξελίξεων στον τουρισμό είναι η προσέγγιση ενός νέου τουριστικού μοντέλου ανάπτυξης της χώρας στη βάση νέων μορφών, νέων υπηρεσιών και νέων υποδομών τουρισμού, προσανατολισμένων στην ποιότητα.

41. Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων – ΣΕΤΕ. «Ελληνικός τουρισμός 2010: Στρατηγική και Στόχοι», 2003.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ

ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

3.1. Πολιτικές Βελτίωσης της Ανταγωνιστικότητας και σύζευξη των πολιτικών αυτών με την Απασχόληση

Η Ευρώπη ως σύνολο υστερεί σε ανταγωνιστικότητα έναντι άλλων περιοχών του κόσμου, κυρίως έναντι των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Η Ελλάδα υστερεί σε ανταγωνιστικότητα έναντι των υπολοίπων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις διεθνών οργανισμών, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, η Ελλάδα κατατάσσεται σε χαμηλή θέση ως προς την ανταγωνιστικότητα ανάπτυξης συνολικά, την ανταγωνιστικότητα του επιχειρηματικού τομέα και την ανταγωνιστικότητα του τουριστικού τομέα (WEF, IMD, WTTC).

Εντούτοις η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια γνωρίζει έναν από τους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κοινή συνισταμένη των απόψεων όλων των αναλυτών της ελληνικής οικονομίας είναι ότι η τρέχουσα ανάπτυξη τροφοδοτείται από παράγοντες με πρόσκαιρο χαρακτήρα: κυρίως τους πόρους των διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ε. και την Ολυμπιακή προετοιμασία. Οι αναλύσεις υποδεικνύουν ότι από το 2005/2006 και

μετά οι αναπτυξιακοί ρυθμοί της χώρας κινδυνεύουν να υποχωρήσουν σημαντικά και πλέον μόνο η ανταγωνιστικότητα θα αποτελέσει την κινητήρια δύναμη της ανάπτυξης.

Η εθνική ανταγωνιστικότητα είναι συνάρτηση χαρακτηριστικών της κοινωνίας τα οποία διαμορφώνονται μακροχρόνια⁴² και η βελτίωσή της απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια, χωρίς παλινδρομήσεις. Βασικά στοιχεία που προωθούν την ανταγωνιστικότητα μακροπρόθεσμα αποτελούν η ενσωμάτωση της έρευνας και της καινοτομίας στις βασικές δομές της κοινωνίας, η δυνατότητα προσαρμογής στις αλλαγές του περιβάλλοντος και η άμεση εκμετάλλευση των ευκαιριών που αναδύονται.

Βασικό στοιχείο που θα επιτρέψει στην κοινωνία να αναπτύξει αυτά τα χαρακτηριστικά είναι η παιδεία. Το εκπαιδευτικό σύστημα οφείλει να αναπτύσσει ανθρώπινο δυναμικό ικανό να αντιλαμβάνεται εγκαίρως τις αναπτυσσόμενες δυνάμεις στα εθνικά και διεθνή συστήματα οικονομικών και στρατηγικών σχέσεων, ανθρώπους που έχουν άριστη γνώση των τελευταίων επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων. Το ζητούμενο, λοιπόν, από το εκπαιδευτικό σύ-

42. Ενδεικτικά αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία το παράδειγμα της Ιρλανδίας, στην οποία τα κέρδη ανταγωνιστικότητας δημιουργήθηκαν ξεκινώντας πολύ νωρίς στη δεκαετία του 1980, απέφεραν δε καρπούς από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά. Αντίστοιχα στις ΗΠΑ, οι μαζικές επενδύσεις στην τεχνολογία πληροφορίας και επικοινωνίας και μία σειρά συγγενών διαρθρωτικών αλλαγών έγιναν στη δεκαετία του 1980, απέφεραν δε καρπούς και στην περίπτωση των ΗΠΑ μετά από μία δεκαετία ή και περισσότερο.

στημα είναι να αναβαθμίσει πλήρως τα στοιχεία γνώσεων και ικανοτήτων με τα οποία εξοπλίζει το μέσο νέο που εξέρχεται από αυτό και να του προσφέρει την δυνατότητα προσαρμογής στις νέες διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Αυτή η αλλαγή στο εκπαιδευτικό σύστημα, η οποία οφείλει να είναι μόνιμη, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς ταυτόχρονες αλλαγές στα άλλα συστήματα της εθνικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Ένα τέτοιο περιβάλλον πρέπει να χαρακτηρίζεται από σύγχρονη και καινοτόμα επιχειρηματική νοοτροπία και στρατηγική και συγκεκριμένα από επιχειρηματικές μονάδες που δεν ακολουθούν καθιερωμένους δρόμους, αλλά ερευνούν, καινοτομούν, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και κινδύνους, έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, γνωρίζουν τις παγκόσμιες εξελίξεις στον τομέα τους και προσαρμόζονται, ώστε να παραμένουν ανταγωνιστικές στην εθνική και στις διεθνείς αγορές.

Το περιβάλλον αυτό χαρακτηρίζεται, επίσης, από τις δυνατότητες που προσφέρει για νέες επιχειρηματικές προσπάθειες, που ανανεώνουν παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας. Επιπλέον, και ως απαραίτητη προϋπόθεση στα προαναφερόμενα, αποτελεί η δυνατότητα διοικητικής και χρηματοοικονομικής διευκόλυνσης για τη μετατροπή νέων ιδεών σε επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, η διοικητική και γραφειοκρατική απλοποίηση, η ανάπτυξη ενός χρηματοοικονομικού συστήματος που υποστηρίζει καινοτόμες και ριψοκίνδυνες δράσεις (venture capital) και φορολογικό σύστημα που ενθαρρύνει τέτοιες δράσεις.

Προς όλες αυτές τις κατευθύνσεις χρειάζεται να κινηθεί συντονισμένα, με συ-

νέπεια, με επιμονή και με μακροχρόνιο χρονικό ορίζοντα, μια διαδικασία εξυγιαντικών αλλαγών στις δομές και τη λειτουργία των διαφόρων συστημάτων της εθνικής ζωής. Η επιτυχία υλοποίησης τέτοιων αλλαγών θα εξαρτηθεί από τη συλλογική αποδοχή της αναγκαιότητάς τους. Στη διαδικασία αυτή θα υπάρχουν ασφαλώς αντιτιθέμενες απόψεις, ιδίως από την πλευρά εκείνων των στοιχείων και συστημάτων της εθνικής ζωής για τα οποία η εύκολη λύση είναι η διατήρηση παγιωμένων δομών, έστω και αν αυτές επιβαρύνουν την ανταγωνιστικότητα. Ως εκ τούτου, η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι χρειάζεται να υπάρχει τόλμη και αποφασιστικότητα κατά τις διαδικασίες ανάπτυξης και προσφοράς νέων ευκαιριών στο πλαίσιο της πορείας για τη δημιουργία της ανταγωνιστικής εθνικής παραγωγής. Είναι σαφές ότι η πορεία θα είναι μακροχρόνια και ως εκ τούτου το αποτέλεσμα πρέπει να προσδοκάται μετά από πολλά χρόνια προσπάθειας.

Προς την κατεύθυνση αυτή, και κυρίως κατά τη βραχυ-μεσοπρόθεσμη περίοδο, θα βοηθήσουν αποτελεσματικά μέτρα πολιτικής που θα επιτρέπουν, έστω και προσωρινή, βελτίωση της ανταγωνιστικότητας αλλά και της ποιότητας της εθνικής παραγωγής και συγκεκριμένα:

α. Μέτρα που θα εξασφαλίζουν την σταθερότητα των τιμών. Στη σημερινή οργάνωση της οικονομίας, κύριο στοιχείο σταθερότητας των τιμών είναι η ομαλή λειτουργία του ανταγωνισμού. Επείγει επομένως να διορθωθούν οι συνθήκες νόθευσης του ανταγωνισμού, όπως η παραοικονομία, καθώς και οι ρυθμιστικές παρεμβάσεις ή πρακτικές που περιορίζουν τον ανταγωνισμό σε τμήματα ή κλάδους της οικονομίας και ευνοούν μονοπωλιακές ή ολιγοπωλιακές τιμολογιακές συμπεριφορές.

β. Ανάπτυξη της δια βίου μάθησης και εφαρμογή αποτελεσματικών συστημάτων κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού. Η συνεχής αναπροσαρμογή των γνώσεων και η ανάπτυξη των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού ώστε να μπορεί να παρακολουθεί τις αλλαγές στην τεχνολογία και την οργάνωση της παραγωγής οδηγούν σε συνεχή βελτίωση της παραγωγικότητας.

γ. Μέτρα προώθησης της παραγωγικότητας. Ρυθμίσεις δηλαδή που ενθαρρύνουν τις επενδύσεις, τις καινοτομίες, την αποτελεσματική λειτουργία υφισταμένων και τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών σχημάτων. Μεταξύ των μέτρων πολιτικής πρέπει να συμπεριλαμβάνονται η εξάλειψη της άχρηστης γραφειοκρατίας και της διαφθοράς που συνδέεται με τη γραφειοκρατία, η απλοποίηση διαδικασιών και κανονιστικών ρυθμίσεων, η εμπέδωση ενός ανταγωνιστικού αναπτυξιακού φορολογικού συστήματος, η εύρυθμη ανταγωνιστική λειτουργία των αγορών, η ανταγωνιστική τιμολόγηση βασικών εισροών στην παραγωγή, που κατά μεγάλο μέρος ελέγχονται από το κράτος, όπως της ενέργειας, των επικοινωνιών, των μεταφορών.

δ. Θεσμικές ρυθμίσεις με στόχο τη συνεχή βελτίωση της λειτουργίας του Κράτους. Ο ρόλος του κράτους είναι ιδιαίτερα σημαντικός στη διαμόρφωση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις. Η έννοια του ευνοϊκού περιβάλλοντος αναφέρεται τόσο στην επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας, όσο και στις μεταρρυθμίσεις που προωθούν αφενός την επιχειρηματική δραστηριότητα και αφετέρου τη συ-

γκρότηση θεσμών που ενισχύουν τις παραγωγικές ικανότητες της οικονομίας. Στο πλαίσιο αυτό, το κράτος οφείλει να χαράσσει πολιτικές ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας που να ενσωματώνουν δράσεις για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, την απελευθέρωση των αγορών, τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης, τη στήριξη των επενδύσεων, την παροχή φορολογικών κινήτρων και την ενίσχυση της έρευνας και της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού.

3.2. Θέσεις της Ο.Κ.Ε.

Η πρόσφατη βελτίωση των επιδόσεων της ελληνικής οικονομίας, όπως αναφέρθηκε προηγούμενα, είναι κατά κύριο λόγο συγκυριακή. Η μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας απαιτεί αναδιαρθρώσεις βασικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας και της οικονομίας και απαιτεί πρώτα από όλα στήριξη και περαιτέρω ενίσχυση της εμπιστοσύνης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών στις οικονομικές προοπτικές της χώρας.

Η ανταγωνιστικότητα συνεπάγεται υψηλότερο βιοτικό επίπεδο για το σύνολο της κοινωνίας, εξασφαλίζει την κοινωνική συνοχή και βελτιώνει τους οικονομικούς δείκτες ευημερίας. Σύμφωνα με τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. ως παράγοντες που δύνανται να συμβάλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας αναδεικνύονται⁴³:

- η κατάρτιση στις τεχνολογίες της κοινωνίας των πληροφοριών,

43. Βλ. τη Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. με θέμα «Λισσαβόνα – Αναθεώρηση της προοπτικής», CES 1030/2002.

- η ανάπτυξη της επιχειρηματικής νοοτροπίας,
- η ενίσχυση της Έρευνας και Ανάπτυξης ως βάση κάθε μελλοντικής καινοτομίας,
- η χρήση και η διάδοση των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας στις οικονομικές δραστηριότητες,
- οι επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο προκειμένου αυτό να αποτελέσει τη βάση της κοινωνίας της γνώσης.

Στη χώρα μας, και παρά το γεγονός ότι υπάρχουν σε όλους τους τομείς της οικονομίας επιχειρήσεις, δίκτυα επιχειρήσεων ή και συνεταιρισμοί που έχουν επιτύχει την ένταξη σε μία τροχιά καινοτομίας, βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και αύξησης της απασχόλησης, δεν μπορούμε να πούμε ότι έχουμε φθάσει ως οικονομία στη φάση υλοποίησης μιας στρατηγικής που συστηματικά υπηρετεί και επιτυγχάνει αυτούς τους στόχους. Μια τέτοια στρατηγική πρέπει να μπορεί να συνδυάσει την πραγματοποίηση καινοτομιών σε υπαρκτούς ή νέους κλάδους δραστηριοτήτων, την αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας στην παραγωγή και στις υπηρεσίες, την αντιστοίχιση της λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος και των πολιτικών απασχόλησης με τους στόχους και τις μεθόδους της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Οι θετικές ελληνικές και ευρωπαϊκές εμπειρίες σε όλους τους τομείς της οικονομίας δείχνουν ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των αντιπροσωπευτικών φορέων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο μπορούν να επωμιστούν μια στρατηγική για την ανταγωνιστικότητα

και την απασχόληση από τη στιγμή που θα ενταχθούν στις εξής διαδικασίες:

- την καταγραφή και την υιοθέτηση σαφών στόχων σε ότι αφορά τους τομείς δραστηριότητας της οικονομίας, τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο,
- την εξασφάλιση των πηγών υπαρκτής ή νέας γνώσης που χρειάζονται για την επίτευξη καινοτομιών, τη χρήση νέων τεχνολογιών και την υιοθέτηση νέων οργανωτικών δομών, καθώς και για την επιλογή του περιεχομένου της δια βίου μάθησης,
- την εξασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας των υπηρεσιών, οργανισμών και φορέων που προσφέρουν αυτές τις γνώσεις στο πλαίσιο των εθνικών ή περιφερειακών αναπτυξιακών πολιτικών.

Η Ο.Κ.Ε. στο σημείο αυτό διατυπώνει ορισμένες προτάσεις που θεωρεί ότι μπορεί να συμβάλουν θετικά προς την ανωτέρω κατεύθυνση και δηλώνει την πρόθεσή της να συνεργαστεί με τους κυβερνητικούς φορείς για την επίτευξή τους.

3.2.1. Γενικές Προτάσεις

- Αποτελεσματική λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ). Η Ο.Κ.Ε. προτείνει να αποτελέσει το ΕΣΑΑ ένα αυτόνομο συμβουλευτικό όργανο που θα αξιολογεί τις δράσεις και τις πολιτικές ανταγωνιστικότητας και θα προτείνει το ίδιο μέτρα και στρατηγικές.
- Μεγαλύτερη ενεργοποίηση των Κοινωνικών Εταίρων. Η κοινωνική συναίνεση αποτελεί τον κρισιμότερο ίσως παράγοντα για την επιτυχία των διαρθρωτικών αλλαγών, οι οποίες απαιτούνται για την βελτίωση

της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Προς την κατεύθυνση αυτή ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων είναι πρωταρχικός, με την προϋπόθεση βέβαια, ότι θα λάβουν όλα τα μέτρα που απαιτούνται για την ποιοτική αναβάθμιση της παρουσίας τους. Παράλληλα, η Ο.Κ.Ε. από τη μεριά της, ως θεσμός διεξαγωγής του κοινωνικού διαλόγου, θα συμβάλει προς την κατεύθυνση αυτή. Απαραίτητη βέβαια προϋπόθεση αποτελεί η αναβάθμιση και αξιοποίηση της Ο.Κ.Ε. από την πολιτική εξουσία.

- Επικέντρωση της αναπτυξιακής στρατηγικής στην ποιότητα και στην καινοτομία. Είναι επιτακτικός ο προσανατολισμός και η στήριξη της εγχώριας παραγωγής στην κατεύθυνση προϊόντων και υπηρεσιών εντάσεως γνώσης, ποιότητας και καινοτομίας, στην κατεύθυνση δηλαδή ενός παραγωγικού προτύπου του οποίου η ανταγωνιστικότητα δεν εξαρτάται από το χαμηλό κόστος των εισροών και τις χαμηλές αμοιβές των εργαζομένων, αλλά από ποιοτικά συστατικά.

- Προσανατολισμός της αναπτυξιακής πολιτικής και στην κατεύθυνση του τριτογενή τομέα, και ειδικότερα στον τουρισμό και το εμπόριο. Ο τουρισμός απετέλεσε για πολλά χρόνια τον μοναδικό ίσως τομέα ανάπτυξης της χώρας. Παρά την καθοδική πορεία που σημειώνει τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός διατηρεί τις δυνατότητες να δραματίσει εκ νέου πρωταγωνιστικό ρόλο στην ανάπτυξη της εθνικής ανταγωνιστικότητας, με την προϋπόθεση βέβαια της υιοθέτησης νέων κατευθύνσεων στη τουριστική ανάπτυξη.

- Αξιοποίηση και εφαρμογή της ευρωπαϊκής χάρτας για τις μικρές επιχειρήσεις.

3.2.2. Προτάσεις βελτίωσης του Συστήματος Εκπαίδευσης - Κατάρτισης

- Άμεση ενεργοποίηση του Εθνικού Συστήματος Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α.) με την Απασχόληση στην κατεύθυνση σύνδεσης της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και ανάπτυξης μίας συνεκτικής στρατηγικής για τη δια βίου μάθηση, στην οποία η χώρα μας υστερεί. Οι δύο πλευρές της αγοράς εργασίας (χαρακτηριστικά της προσφοράς και ανάγκες της ζήτησης εργατικού δυναμικού) μέχρι σήμερα προσεγγίσθηκαν με ενέργειες μεμονωμένες και μεταξύ τους ασύνδετες, λόγω μη ύπαρξης μηχανισμών συστηματικής παρακολούθησης.

- Ανάπτυξη και εφαρμογή συστήματος πιστοποίησης του περιεχομένου των προγραμμάτων κατάρτισης. Ο ακριβής προσδιορισμός των γνώσεων και δεξιοτήτων, οι οποίες εμπεριέχονται στις διάφορες ειδικότητες κατάρτισης και η ανάπτυξη προτύπων για τις διαδικασίες και τις μεθόδους μάθησης αποτελούν σημαντικούς παράγοντες ουσιαστικής, και όχι απλά τυπικής, κατοχύρωσης των προσόντων που αποκτώνται μέσα από τα προγράμματα κατάρτισης. Μέσα από τις διαδικασίες πιστοποίησης δίνεται προτεραιότητα στην ποιοτική βελτίωση του εργατικού δυναμικού και περιορίζεται η δυνατότητα χρήσης των προγραμμάτων κατάρτισης για την ευκαιριακή αντιμετώπιση της ανεργίας.

- Ουσιαστική λειτουργία του ΟΑΕΔ και των νεοδημιουργηθέντων εταιρειών του (Επαγγελματική Κατάρτιση Α.Ε, Παρατηρητήριο Απασχόλησης Α.Ε), ώστε ο μηχανισμός διάγνωσης των αναγκών της αγοράς εργασίας να καταστεί αποτελεσματικός και να αποφευχθούν οι παρατηρούμενες αλληλοεπικαλύψεις των προγραμμάτων κατάρτισης.

- Αποδέσμευση του ΛΑΕΚ από τον ΟΑΕΔ και αναπροσανατολισμό της δράσης του⁴⁴.

- Άμεση εμπλοκή και ενίσχυση του ρόλου των ίδιων των επιχειρήσεων στο όλο σύστημα διαμόρφωσης και υλοποίησης της επαγγελματικής κατάρτισης στη χώρα μας.

- Δημιουργία Επιτελικής Ομάδας υποστήριξης του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας (ΕΣΥΠ) στην οποία, επίσης, θα συμμετέχουν οι Κοινωνικοί Εταίροι. Το ΕΣΥΠ στο οποίο συμμετέχουν και εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων έχει σημαντικό ρόλο επί θεμάτων εκπαιδευτικής πολιτικής.

- Εφαρμογή φορολογικών κινήτρων για επενδύσεις στο τομέα της «γνώσης». Η απουσία χρηματοδοτικής στρατηγικής με κατεύθυνση την έρευνα και τις επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό αποτελεί ίσως τη βασική αιτία χαμηλής της ανταγωνιστικής ικανότητας της Ελληνικής παραγωγής.

3.2.3. Προτάσεις Βελτίωσης του Οικονομικού και Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος

- Συγκράτηση και μείωση του πληθωρισμού μέσω ρυθμίσεων βελτίωσης του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος των επιμέρους αγορών και κατάργησης των ολιγοπωλιακών καταστάσεων.

- Διάχυση των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών στις ελληνικές επιχειρήσεις και ιδιαίτερα στις ΜΜΕ.

- Δημιουργία φορέων στήριξης και πληροφόρησης των ΜΜΕ, ικανών να καθοδηγήσουν τις υφιστάμενες επιχειρήσεις αλλά και τους νέους επενδυτές (ακόμη και για τις τυπικές διαδικασίες που έχουν σχέση με την ισχύουσα νομοθεσία).

- Ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας και στήριξη της δικτύωσης των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις, ώστε να επιτευχθεί η άμεση σύνδεση των ερευνητικών και των παραγωγικών δραστηριοτήτων.

- Μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος. Το φορολογικό περιβάλλον της χώρας έχει ανάγκη από ένα σύστημα διαφανές, απλό, εύκολα κατανοητό και αφομοιώσιμο, κοινωνικά δίκαιο και με χρονική διάρκεια. Ειδικότερα δε, το φορολογικό περιβάλλον πρέπει να αποτελεί τον βασικό πυ-

44. Η Ο.Κ.Ε. υπενθυμίζει ότι στην ΕΓΣΣΕ 2002 – 2003 τα συμβαλλόμενα μέρη συμφώνησαν – και προσάρτησαν Σχέδιο Νόμου με κοινό αίτημα να εισαχθεί προς ψήφιση στη Βουλή – στη μετατροπή του ΛΑΕΚ σε ανεξάρτητο Ν.Π.Ι.Δ, που θα λειτουργεί κατά παρέκκλιση των διατάξεων που εφαρμόζονται στο δημόσιο τομέα και θα διοικείται από τέσσερις εκπροσώπους της ΓΣΕΕ και τέσσερις εκπροσώπους από τους άλλους κοινωνικούς εταίρους (έναν ο ΣΕΒ, έναν η ΓΣΕΒΕΕ, έναν η ΕΣΕΕ και τον τέταρτο από κοινού οι εργοδοτικές οργανώσεις), καθώς και από έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Εργασίας. βλ. Γνώμη Ν89 της Ο.Κ.Ε. επί του Σχεδίου Νόμου «Κοινωνικός Διάλογος για την Προώθηση της Απασχόλησης και άλλες διατάξεις».

λώνα στήριξης της αναπτυξιακής στρατηγικής της χώρας.

- Αναμόρφωση του αναπτυξιακού νόμου ώστε να καταστεί ελκυστικός για τους εγχώριους και ξένους επενδυτές.

- Αύξηση της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα με την υιοθέτηση ιδιωτικοοικονομικών κριτηρίων αποδοτικής λειτουργίας.

- Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της λειτουργίας του δημόσιου τομέα, τόσο σε επίπεδο κεντρικής, όσο και περιφερειακής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω: α) της απλοποίησης των διαδικασιών και μείωσης της γραφειοκρατίας, β) της εισαγωγής συστημάτων αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας των δημόσιων υπηρεσιών, γ) της προώθησης ανεξάρτητης αρχής αξιολόγησης των επιπτώσεων από νέες νομοθετικές και ρυθμιστικές πρωτοβουλίες στην ανταγωνιστικότητα, δ) της εφαρμογής της αρχής της διαφάνειας σε όλα τα επίπεδα αποφάσεων και ε) της αποτελεσματικής καταπολέμησης της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής, της εισφοροδιαφυγής και της παράνομης απασχόλησης.

- Αποτελεσματική προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής των περιφερειών της χώρας.

3.2.4. Προτάσεις βελτίωσης των συνθηκών εργασίας

- Βελτίωση του συστήματος ελέγχου της νομιμότητας των συνθηκών απασχόλησης και της τήρησης των νόμων για την υγεία και την ασφάλεια στους χώρους εργασίας.

- Προσαρμογή των πολιτικών απασχόλησης, παθητικών και ενεργητικών, στις απαιτήσεις μιας στρατηγικής για την ανταγωνιστικότητα. Οι στόχοι που θέτουν οι πολιτικές απασχόλησης πρέπει να υπηρετούν τους στόχους των μέτρων και των πολιτικών που επιδιώκουν να ενισχύσουν την υιοθέτηση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών, καθώς και την αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού με αναβαθμισμένες γνώσεις και δεξιότητες.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Νικόλαος Αναλυτής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναστασόπουλος Γ., «Διεθνή και Εθνικά Συστήματα Ανταγωνιστικότητας – Αξιολόγηση και κατάταξη της Ελλάδας σύμφωνα με τις Διεθνείς Εκθέσεις Ανταγωνιστικότητας», Υπουργείο Ανάπτυξης, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, Ιούλιος 2003.

Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου (Ε.Σ.Ε.Ε.), «Ετήσια Έκθεση Ελληνικού Εμπορίου 2003», Αθήνα 2004.

Ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε., «Λισσαβόνα –Αναθεώρηση της προοπτικής», CES 1030/2002.

Ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε «Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο–Παραγωγικότητα: το κλειδί για την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών οικονομιών και επιχειρήσεων», CES 1370/2002.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, European Economy, No 63/1997.

ΙΟΒΕ, Τριμηνιαία Έκθεση για την Ελληνική Οικονομία, Μελέτη Προσανατολισμού των παρεμβάσεων σε σχέση με την απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης και των υπηρεσιών στο νομό Θεσσαλονίκης, Τεύχος 36, Ιούνιος 2003.

ΙΟΒΕ, «Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία 2001-2003», Αθήνα 2004.

Ιωακείμογλου Η., «Αναδιάρθρωση και Διεθνής Εξειδίκευση της Ελληνικής Βιομηχανίας», ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες No 7, 1998.

Ιωακείμογλου Η., «Οι Μισθοί, η Ανταγωνιστικότητα και η Ανεργία», ΙΝΕΕ/ΓΣΕΕ, Μελέτες No 10, 1999.

Καλογήρου Γ., Ανταγωνιστικότητα: Θεωρητικές Αναζητήσεις και Στρατηγικές Απαντήσεις, σελ. 63-95, στο «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Τυπωθήτω, Αθήνα 1998.

Λυμπεράκη Α., Ανθρώπινο Κεφάλαιο, Ανταγωνιστικότητα και τα Διλήμματα της Εργασίας, σελ. 145-200, στο «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Τυπωθήτω, Αθήνα 1998.

Μπαλτάς Ν, «Αναπτυξιακή Στρατηγική και Επενδύσεις στη Μεταποίηση και Εμπορία Αγροτικών Προϊόντων», Υπουργείο Γεωργίας και Κέντρο Έρευνας Οικονομικού Παν/μίου Αθηνών, 2001.

Ο.Κ.Ε, «Ε.Π. Αγροτική Ανάπτυξη / Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου - Γ'ΚΠΣ», Γνώμη No 80, 2002.

Ο.Κ.Ε «Κοινωνικός Διάλογος για την Προώθηση της Απασχόλησης και άλλες διατάξεις, Γνώμη No 89, 2003.

Πιτέλης Χ., Παραγωγικότητα, Ανταγωνιστικότητα και Σύγκλιση στην Παγκόσμια Οικονομία: Ο Ρόλος της Προσφοράς, σελ 19-46, στο «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», Τυπωθήτω, Αθήνα 1998.

Πιτέλης Χ., Ανταγωνιστικότητα, Απασχόληση, Συναίνεση και Δημοκρατία, στο «Διεθνής Ανταγωνιστικότητα και Βιομηχανική Στρατηγική», σελ. 201-233, Τυπωθήτω, Αθήνα 1998.

Porter M., «The Competitive Advantage of Nations», Macmillan, 1990.

Ρομπόλης Σ., «ΟΝΕ, Ανταγωνιστικότητα και Διαρθρωτικές Αλλαγές», ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μελέτες Νο 12, Αθήνα 2000.

ΣΕΒ, «Η Ελληνική Βιομηχανία το 2003», Αθήνα 2004.

ΣΕΒ/ ICAP, «Η Ελληνική Μεταποίηση-Εκτιμήσεις για το 2003 και Προσδοκίες για το 2004», Αθήνα 2004.

ΣΕΒ, «Η Ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας 2004-2005», Αθήνα 2004.

Στράτος Ι., «Η Ελληνική Βιομηχανία στη δεκαετία 1990 – 2000» Σ.Ε.Β., Αθήνα 2001.

Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων - ΣΕΤΕ, «Ελληνικός Τουρισμός 2010: Στρατηγική και Στόχοι», Αθήνα 2003.

Τράπεζα της Ελλάδας, «Εκθεση του Διοικητή για το έτος 2003», Αθήνα 2004.

Υπουργείο Ανάπτυξης, «Ετήσια Εκθεση Ανταγωνιστικότητας 2003», Αθήνα 2004.

Υπουργείο Γεωργίας, «Ε.Π. Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006», Αθήνα 2002.

Υπουργείο Γεωργίας, «Βιώσιμη Γεωργία σε μία ανεπτυγμένη ύπαιθρο: Στρατηγική δεκαετίας για την αγροτική ανάπτυξη της Ελλάδας», Αθήνα 2002.

Στην Ολομέλεια της 22ας Νοεμβρίου 2004 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Αναλυτής Νικόλαος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Πολίτης Δημήτρης
Γ.Σ.Ε.Ε

Λιόλιος Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Α' ΟΜΑΔΑ

Αλέπης Μιχάλης
Πρόεδρος Δ.Σ. Σ.Α.Τ.Ε.
Αντζινάς Νικόλαος
Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
Ντουντούμης Γεώργιος
Μέλος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Ασημακόπουλου Δημητρίου
Προέδρου Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
Ζαχαρέλης Σταύρος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.
Ζούλοβιτς Μαργαρίτα
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.
Κουμάντου Ρένα
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.
Κακαλιούρα Βιργινία
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.
σε αναπλήρωση της
Κουτσιβίτου Αναστασίας
Εκπροσώπου Σ.Ε.Β.
Ρερρές Κυριάκος
Γενικός Διευθυντής Π.Ο.Ξ.
Σκορίνης Νικόλαος
Γενικός Γραμματέας Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
Στεφάνου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.
Ραδαίος Κωνσταντίνος
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών
σε αναπλήρωση του
Τσατήρη Γεωργίου
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών
Χαντζαρίδης Κωνσταντίνος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Β' ΟΜΑΔΑ

Αυγητίδης Ελευθέριος
Γ.Σ.Ε.Ε.
Βουλγαράκης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.
Μπούρχας Κωνσταντίνος
Γ.Σ.Ε.Ε.
Ηλιόπουλος Ηλίας
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
Κουτσιμπογιώργος Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.
Κωνσταντινίδης Ιωάννης
Γ.Σ.Ε.Ε.
Λαιμός Στέφανος
Γ.Σ.Ε.Ε.
Ξενάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Παπασπύρου Σπύρου
Προέδρου Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
Πλευράκης Μιχάλης
Γ.Σ.Ε.Ε.
Μπάρλος Αλέξανδρος
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Πολυζωγόπουλου Χρήστου
Προέδρου Γ.Σ.Ε.Ε.
Τούσης Αθανάσιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Γ' ΟΜΑΔΑ

Κονιτόπουλος Διονύσιος
Εκπρόσωπος Οικονομικού
Επιμελητηρίου Ελλάδος
σε αναπλήρωση του
Αλαμάνου Χαρίλαου
Προέδρου Ο.Ε.Ε.
Βουμβουλάκης Μιχαήλ
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.
Γωνιωτάκης Γεώργιος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.
Καφύρας Χαράλαμπος
Μέλος Γ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.
σε αναπλήρωση του
Καραμίχα Τζανέτου
Προέδρου Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.
Σωτηρίου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.
σε αναπλήρωση του
Κοιμήση Απόστολου
Εκπροσώπου Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.
Γκίνης Σοφοκλής
Γενικός Γραμματέας ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.
σε αναπλήρωση του
Κουκουλάκη Ζαχαρία
Μέλους Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.
Λίτσος Φώτης
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.
Σπίρτζης Χρήστος
Μέλος Δ.Ε. Τ.Ε.Ε.
Σχινάς Θεόδωρος
Εκπρόσωπος Δικηγορικού
Συλλόγου Αθηνών
Τσανικλίδης Φώτης
Εκπρόσωπος ΓΕΩ.Τ.Ε.Ε.
Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕ.Π.ΚΑ.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γρηγόριος Παπανίκος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρος Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: (210) 9249510-2, Fax: (210) 9249514, e-mail: iproke@otenet.gr